

ZRANĚNÍ ZPŮSOBENÁ ZNEUŽÍVÁNÍM

Pomůcka pro formátory,
vychoovatele a pastorační pracovníky

ANNA DEODATOVÁ
AMEDEO CENCINI
GOTTFRIED UGOLINI

NÁRODNÍ SLUŽBA
PRO OCHRANU NEZLETILÝCH
ITALSKÉ BISKUPSKÉ
KONFERENCE

Karmelitánské nakladatelství

ZRANĚNÍ ZPŮSOBENÁ ZNEUŽÍVÁNÍM

Zranění způsobená zneužíváním

Pomůcka pro formátory,
vychovatele a pastorační pracovníky

ANNA DEODATOVÁ
AMEDEO CENCINI
GOTTFRIED UGOLINI

NÁRODNÍ SLUŽBA
PRO OCHRANU NEZLETILÝCH
ITALSKÉ BISKUPSKÉ
KONFERENCE

KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ

© 2020 Conferenza Episcopale Italiana
Vydala Národní služba pro ochranu nezletilých
Italské biskupské konference

Czech edition © Karmelitánské nakladatelství, s. r. o., Praha, 2021

ISBN 978-80-7566-196-8

„ZRANĚNÍ NIKDY NELZE PROMLČET“

*Z listu papeže Františka Božímu lidu,
20. srpna 2018*

Kde dochází ke zneužívání? Kdy k němu dochází? Jaké jsou jeho charakteristiky? A zejména, jaké jsou jeho následky pro oběť? Na tyto i další otázky se snaží nalézt odpověď tato příručka, pojatá jako pedagogický a informační materiál, jenž může vychovatelům a pastoračním pracovníkům pomoci pochopit hrůznou realitu zneužívání. Připomíná nám všem, že ve středu a na počátku každého zamýšlení a porozumění musí být přijetí, uznání a naslouchání zraněným lidem.

Nový přístup, revize a prověření zla a utrpení plynoucího ze zneužívání moci a svědomí a ze sexuálního zneužívání, spáchaného též osobami z řad církve, je nutností a úkolem, kterému je třeba se okamžitě věnovat ve všech prostředích a na všech úrovních církve. Zahrnuje revizi a reformu teologických, duchovních a pastoračních konceptů a kanonického práva, charismat a cílů církevních sdružení, institucí a organizací, náboženských řádů, institutů zasvěceného a apoštolského života, nových forem zasvěceného života, církevních hnutí a dalších skupin v rámci církve.

OBSAH

1	SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ	11
1)	SEXUALITA JAKO DAR	13
2)	REALITA SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ	14
2	VÝZNAM SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ	15
1)	ZNEUŽITÍ OSOBY	17
2)	ZNEUŽITÍ VZTAHU	18
3)	NEPLATNOST SOUHLASU V PŘÍPADĚ ZNEUŽÍVÁNÍ	19
4)	ZNEUŽITÍ JE DEFINOVÁNO SUBJEKTIVNÍ ZKUŠENOSTÍ	20
3	DEFINICE SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ	21
1)	SKUTEČNOSTI DEFINUJÍCÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ	24
2)	ROZDÍL MEZI ZNEUŽÍVÁNÍM BEZ FYZICKÉHO KONTAKTU A S FYZICKÝM KONTAKTEM	24
a)	Sexuální zneužívání bez fyzického kontaktu	24
b)	Sexuální zneužívání s fyzickým kontaktem	25
c)	Bezděčný a nezbytný fyzický kontakt	27
4	OBĚTI A MÍSTA SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ	29
1)	NEZLETILÍ A ZRANITELNÍ DOSPĚLÍ	31
2)	OSOBY ZRANĚNÉ ZNEUŽÍVÁNÍM	31
3)	ZNEUŽÍVÁNÍ V RODINĚ A RODINNÉM PROSTŘEDÍ	32
4)	ZNEUŽÍVÁNÍ MEZI NEZLETILÝMI	33
5)	ZNEUŽÍVÁNÍ V CÍRKVI	33
5	CHARAKTERISTIKY ZNEUŽÍVÁNÍ	37
1)	RŮZNÉ FORMY ZNEUŽÍVÁNÍ	39
2)	ASYMETRICKÝ VZTAH	40
3)	PŘEDPOKLADY PRO ZNEUŽÍVÁNÍ A LÁKÁNÍ	40
4)	PŘÍSTUP ZAMĚŘENÝ NA OBKLÍČENÍ OBĚTI	45
5)	IZOLOVÁNÍ OBĚTI A POVINNOST MLČENLIVOSTI	46
6)	ZNEUŽITÍ INTIMITY A NITERNÉHO SVĚTA OBĚTI	46

7) ZNEUŽÍVÁNÍ PROSTŘEDNICTVÍM INTERNETU A SOCIÁLNÍCH SÍTÍ	46
6 NÁSLEDKY PRO OBĚŤ	49
1) TRAUMATIZUJÍCÍ ZKUŠENOST	51
2) ZNEUŽÍVÁNÍ MÁ DOPAD NA CELOU OSOBU	52
3) ZNEUŽITÍ ZNAMENÁ EXISTENCIÁLNÍ KRIZI	53
4) NÁSLEDKY ZNEUŽITÍ	53
a) Psychologické následky	54
b) Fyzické následky	55
c) Psychosociální následky	55
d) Dopady na chování	56
e) Duchovní následky	56
7 ZNEUŽÍVAJÍCÍ OSOBA	59
1) PROFIL ZNEUŽÍVAJÍCÍCH OSOB	61
2) PORUCHY SEXUÁLNÍ PREFERENCE	62
3) CITOVÁ NEZRALOST A PORUCHY OSOBNOSTI	63
4) OD ZNEUŽITÝCH KE ZNEUŽÍVAJÍCÍM (OD OBĚTI K AGRESOROVÍ)	66
5) PŘÍČINNÉ FAKTORY ZNEUŽÍVÁNÍ	66
a) Existenciální prázdnota a kompenzace	67
b) Příčiny zakořeněné v nitru osobnosti	67
8 VÝZNAM ZNEUŽÍVÁNÍ V DNEŠNÍ CÍRKVI	69
1) PŘEKONÁNÍ REDUKUJÍCÍHO A DEFENZIVNÍHO PŘÍSTUPU	73
2) OTEVŘÍT SE SYSTÉMOVÉMU PŘÍSTUPU	73
3) ODVAHA K PRAVDĚ	75
4) ÚKOL CÍRKEVNÍHO SPOLEČENSTVÍ	76
5) SKANDÁL NĚKOLIKA, MEDIOKRITA MNOHA	77
6) SYSTÉMOVÉ FAKTORY	80

9	OCHRANA OBĚTÍ A PREVENCE ZNEUŽÍVÁNÍ	85
1)	POZORNOST VĚNOVANÁ OBĚTI MÁ ABSOLUTNÍ PRIORITY	87
2)	OD DEFENZIVNÍHO POSTOJE K ODPOVĚDNÉMU A TRANSPARENTNÍMU STYLU	89
3)	KULTURA DIALOGU A PREVENCE	90
4)	PŘIJETÍ A NASLOUCHÁNÍ OBĚTEM	91
5)	ZA KULTURU KOMPLEXNÍ A SPOLEČENSKÉ PREVENCE	93
10	VÝBĚR A FORMACE JAKO PRIMÁRNÍ A TRVALÁ PREVENTIVNÍ ČINNOST	97
1)	POZORNĚJŠÍ A DŮSLEDNĚJŠÍ VÝBĚR	99
2)	STRUKTURÁLNÍ A OSOBNOSTNÍ PROBLÉMY	100
3)	OBECNÝ PRINCIP VÝBĚRU	101
4)	BEHAVIORÁLNÍ INDIKACE	101
	a) Nejasný vztah k vlastní identitě a sexualitě	102
	b) Autorita jako moc	103
	c) Otázky související s nízkou sebeúctou	105
5)	FORMATIVNÍ PROCESY A VÝVOJOVÉ UZLY	107
6)	INTEGRACE SEXUALITY	108
7)	POZITIVNÍ ZNAKY INTEGRACE SEXUALITY	109
8)	CELIBÁT PRO KRÁLOVSTVÍ A KVALITA VZTAHŮ	111
9)	TRVALÁ FORMACE	114
	a) Na individuální úrovni	114
	b) Na skupinové úrovni	116
	c) Životní styl	116
	d) Neexistence trvalé formace znamená trvalou frustraci	118

NASLOUCHÁNÍ HLUBOKÉMU UTRPENÍ

„Trpí-li jeden úd, trpí s ním všechny ostatní údy“ (1 Kor 12,26). Tato slova svatého Pavla mi hlasitě znějí v srdci, když se opět dozvídám o utrpení, které mnoho mladistvých prožilo kvůli pohlavnímu zneužívání, zneužívání moci a zneužívání svědomí ze strany velkého množství kněží a zasvěcených osob. Je to zločin, který působí hluboká zranění z bolesti a bezmoci především obětem, ale také jejich rodinám a celému společenství, ať už jde o lidi věřící, anebo nevěřící. Při pohledu do minulosti není žádné úsilí ve snaze prosit o odpuštění nebo napravit spáchané škody dostatečné. A při pohledu do budoucnosti nebude nikdy málo toho, co lze podniknout pro vytvoření prostředí, ve kterém je možné nejen se opakování těchto situací vyvarovat, ale také znemožnit, aby se takové skutky kryly a přetrvávaly. Bolest obětí a jejich rodin je také naší bolestí, a proto je třeba, abychom znovu zdůraznili své odhodlání zabezpečit ochranu mladistvých i dospělých osob v situaci ohrožení.

(LIST PAPEŽE FRANTIŠKA BOŽÍMU LIDU, 20. SRPNA 2018)

1

SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

1) SEXUALITA JAKO DAR

V křesťanském pojetí je lidská bytost stvořena k obrazu a podobě Boží. Tím je dána její důstojnost jakožto muže a ženy; vyzdvížena rozdílnost i vzájemnost, jelikož muž a žena jsou stvořeni jeden pro druhého, napodobující Boha Otce, který je pro člověka vším.

Sexualita je současně darem i úkolem, prostupuje rozvojem osobnosti a schopnosti vztahů s druhými a s Druhým, umožňuje přijímat a oceňovat odlišnost druhého jakožto jiného, než jsem já, bez přizpůsobování kohokoliv sobě samému. Takto žitá sexualita umožňuje prožívat vztahy plné vzájemného doplňování a respektu. Je tím, co dodává energii do života a do každého vztahu: božským požehnáním!

K ochraně lidské a křesťanské hodnoty sexuality byly v průběhu času definovány morální normy sloužící dobru člověka na úrovni jednotlivce i společenství. V dějinách křesťanství byly tyto normy občas vystaveny riziku, že budou idealizovány a absolutizovány a že téměř nahradí nebo zastíní hodnoty sexuality jako takové; v konečném důsledku zredukovaly vizi sexuality na čistě morální hledisko, na těžko zvladatelnou sérii impulzů a na oblast života, v níž je každý přestupek považován za těžký hřích, jenž musí být přísně potrestán.

Tato reduktivní interpretace někdy vedla k většímu zdůraznění zákazů než krásy sexuality; toto vyzdvihování negativního aspektu a nikoli daru obdrženého

shora prohloubilo nedůvěřivý přístup křesťanů, řeholníků a duchovenstva k sexualitě jako takové.

2) REALITA SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

Fenomén sexuálního zneužívání nezletilých a zranitelných osob je přítomen od počátku lidstva. Ve všech kulturách a náboženstvích bylo a je považováno za tabu a zároveň hodnoceno jako závažný trestný čin. Ve Starém zákoně hovoří zkušenost Božího lidu o Boží solidaritě a zápalu pro jeho lid a pro dobro všech. Zejména je zdůrazněna jeho starost o vdovy, chudé a sirotky. V Novém zákoně Ježíš porušuje tradiční normy a vzorce týkající se nemocných, žen a dětí. Přijímá ty nejmenší a staví je do středu své mise jako vzor těm, kdo hledají Boží království. Dělá tím revoluční gesto vzhledem k podřízenému postavení, které bylo kulturou té doby dětem dáno. Ježíš se představuje jako strážce a ochránce dětí, když varuje každého, kdo by jim ublížil: „Kdokoli by svedl jednoho z těchto maličkých, kteří ve mne věří, bylo by pro něj lepší, kdyby mu na krk pověsili mlýnský kámen a hodili ho do moře“ (Mk 9,42).

2

VÝZNAM SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

1) ZNEUŽITÍ OSOBY

K pochopení toho, co sexuální zneužívání znamená a co se v něm děje, je třeba se zaměřit na jeho genezi a dynamiku. Ke zneužívání vždy dochází v asymetrickém vztahu mezi dospělým a osobou nezletilou nebo zranitelnou v důsledku psychologické struktury nebo situace slabosti a křehkosti, spojené s určitým okamžikem v jejím životě¹. Tento vztah proto nikdy nelze definovat jako rovnocenný právě kvůli rozdílnosti moci, která takový vztah charakterizuje a tvoří.

Dynamika a akt zneužití se nikdy netýkají pouze jedné dimenze osoby, nezasahují a nenarušují pouze fyzickou dimenzi, ale vždy zraňují celou osobu v její integritě a důstojnosti. Společně se zneužívanou osobou zasahují negativní a bolestivé zážitky také příslušné rodinné, společenské a církevní prostředí, ve kterém ke zneužívání došlo a dochází.

Zneužívání moci, svědomí a sexuální zneužívání proto nelze nikdy redukovat na dvě osoby nebo na počet přímo zapojených osob, tedy obětí, jelikož poškozuje, zraňuje a skandalizuje celé rodinné, spo-

---

1 „Pro účely těchto norem se rozumí pod výrazem:

- a) nezletilý: každá osoba mladší osmnácti let nebo osoba jí před zákonem postavená na roveň;
- b) zranitelná osoba: každá osoba ve stavu nemoci, fyzického či psychického oslabení nebo zbavení osobní svobody, který fakticky, byť jen příležitostně, omezuje její schopnost chápat nebo projevit vůli nebo jakkoli se bránit útok“ (Apoštolský list svatého otce Františka formou „motu proprio“, „*Vos estis lux mundi*“, Vatikán, 7. května 2019).

lečenské a církevní prostředí, ve kterém je zločin spáchán.²

2) ZNEUŽITÍ VZTAHU

K jakémukoli zneužití vždy dochází ve vztahu založeném na vzájemné důvěře, jež je vážně a nevratně zrazena a zraněna.

To, co podporuje a posiluje podnět ke zneužívání, je obvykle moc, kterou jedna osoba uplatňuje nad druhou, dokud není ponížena její důstojnost do té míry, že se z ní stává předmět, který lze použít k uspokojení vlastních potřeb. Zneužívající uplatňuje tuto moc s využitím své nadřazenosti, jež může být spojena s věkem, postavením a z něj vyplývající autoritou, ale také jeho slávou, prestiží, stylem vedení, včetně vedení duchovního a charismatického. Má sklon manipulovat se svými podřízenými prostřednictvím svých schopností a inteligence či jiných vloh, a to i pomocí pokřiveného a účelového používání Božího slova a náboženských hodnot, lstivě a s využitím – v případě potřeby – svých fyzických dispozic.

Tyto vlastnosti, jež se konkrétně projevují výrazně manipulativním stylem moci, dostávají submisivní osobu (nezletilého nebo zranitelného dospělého) do

---

2 „Zneužití... Zločin, který působí hluboká zranění z bolesti a bezmoci především obětem, ale také jejich rodinám a celému společenství, ať už jde o lidi věřící, anebo nevěřící“ (Papež František, List Božímu lidu, 20. srpna 2018).

situace závislosti, kterou má oběť jako taková tendenci trpět pasivně a nevědomě, čímž ztrácí svou schopnost kritického myšlení a uvědomění, potřebnou k distancování se od vzniklé situace, a nikoli k jejímu strpění. Zneužívající vytváří vztahový kontext, který tím, že již nerespektuje hranice toho druhého a podrobuje ho vlastní nadvládě, dokonale podporuje podmínky zneužívání.

Hranice, které je třeba respektovat, jakož i přípustné a přijímané projevy blízkosti a náklonnosti, se mohou u jednotlivých kultur lišit; ve všech kulturách je však sexualita považována za intimní sféru člověka, tedy za něco, co je chráněno přirozeným pocitem studu a co nikdo zvenčí nesmí porušit bez souhlasu toho druhého.

3) NEPLATNOST SOUHLASU V PŘÍPADĚ ZNEUŽÍVÁNÍ

V případě věkem nezletilé osoby neexistuje adekvátní a reálná schopnost souhlasit s návrhy zneužívajícího. I kdyby nezletilý verbálně nebo neverbálně vyjádřil svůj souhlas, nelze jej považovat za relevantní pro vyloučení zneužití, a odpovědnost za ně proto vždy nese zneužívající osoba.

4) ZNEUŽITÍ JE DEFINOVÁNO SUBJEKTIVNÍ ZKUŠENOSTÍ

Každý, kdo zneužívá nezletilou osobu nebo osobu ve stavu dočasné nebo trvalé zranitelnosti, používá manipulaci a nadvládu k tomu, aby s osobou nakládal jako s předmětem, který lze vlastnit a používat ve vlastní prospěch. Přestože se různé sexuální aktivity, do nichž je oběť zapojena, ne vždy vyznačují explicitním násilím, vždy a v každém případě násilím jsou. Stejně tak, ačkoli ne všechna nemorální chování jsou trestně postižitelná, vždy mají na zneužívanou osobu negativní dopady.

Vždy je třeba pamatovat na to, že podle platných norem není zneužití jako takové definováno výhradně objektivními kritérii, ale též i subjektivním prožitkem, utrpením a následky, jež si oběť zneužití odnáší do dalšího života.

3

DEFINICE SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

1) SKUTEČNOSTI DEFINUJÍCÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

Dosud neexistuje univerzální definice sexuálního zneužívání; je to dáno kulturními rozdíly a normami stanovenými jednotlivými státy, jež proto sjednocení kritérií – i z vědeckého hlediska – ztěžují. Světová zdravotnická organizace definuje sexuální zneužívání v kontextu týrání dětí těmito pojmy: „Zneužívání nebo týrání dětí zahrnuje všechny formy fyzického a/nebo citového špatného zacházení, zanedbávání nebo nevědomosti, jakož i sexuálního nebo jiného vykořisťování, které reálně nebo potenciálně poškozují zdraví, přežití, vývoj nebo důstojnost dítěte v kontextu vztahu odpovědnosti, důvěry nebo moci.“

WHO rozlišuje mezi fyzickým, sexuálním, citovým nebo psychologickým zneužíváním a zanedbáváním, přičemž sexuální zneužívání definuje jako „účast nezletilého na sexuálních aktech, kterým on nebo ona plně nerozumí, se kterými není schopna/schopna souhlasit nebo pro které dosud nedosáhl/nedosáhla přiměřeného stupně vývoje nebo které porušují zákon nebo sociální tabu. Nezletilí mohou být sexuálně zneužíváni jak dospělými, tak jinými nezletilými, kteří jsou vůči oběti z hlediska svého věku nebo stupně vývoje v pozici odpovědnosti, důvěry nebo moci.“³ Bangeova a Deegenerova definice trvá na důležitém kritériu, a to na souhlasu: „Sexuální zneužívání dětí se týká všech sexuálních aktů, které

3 WHO, *Světová zpráva o násilí a zdraví*, 2002.

jsou prováděny na dítěti nebo před ním proti jeho vůli nebo s nimiž dítě není schopno vědomě souhlasit z důvodu svého fyzického, mentálního, kognitivního nebo jazykového nižšího postavení. Zneužívající osoba využívá svého mocenského postavení a autority k uspokojení vlastních potřeb na úkor dítěte.“⁴

2) ROZDÍL MEZI ZNEUŽÍVÁNÍM BEZ FYZICKÉHO KONTAKTU A S FYZICKÝM KONTAKTEM

Abychom celkově porozuměli fenoménu sexuálního zneužívání, je třeba vzít v úvahu rozdíl mezi akty s fyzickým kontaktem a akty bez fyzického kontaktu.

a) Sexuální zneužívání bez fyzického kontaktu

Zvláštní pozornost vyžadují akty bez fyzického kontaktu, protože často nejsou považovány za sexuální zneužívání, i když jím jsou nebo mohou být. Zde je několik příkladů k pochopení jejich závažnosti: hovory s narážkami na sexualitu, jejichž cílem je vyvolání zvědavosti nebo zájmu. V těchto případech jde o verbální obtěžování směřující ke zneužívání s přímým zapojením nezletilého. Stejně tak je za sexuální zneužívání třeba považovat posměch a ponižování nezletilých ohledně jejich sexuální identity prostřednictvím verbálních nebo neverbálních komentářů: pohledy, gesta, postoje, mrknutí, ale také

4 Dirk Bange, Günther Deegener: *Sexueller Mißbrauch an Kindern*, Beltz 1996.

utlačující přítomnost nebo vtíravá blízkost, směřující k ovládnutí a zasahování do života oběti, a způsobující jí tak rozpaky a nepříjemné pocity. Manipulace, pobízení nebo nucení nezletilých k tomu, aby se svlékli, dotýkali se sami sebe nebo prováděli autoerotické úkony za přímé nebo nepřímé přítomnosti dospělého, je variantou voyeurismu, jenž představuje vážnou formu neúcty k druhé osobě a způsobování újmy.

To vše se může dít také přes sociální sítě, a to jak prostřednictvím hlasových a přímých kontaktů, tak prostřednictvím zpráv a/nebo snímků. Internetová komunikace navíc umožňuje prezentovat se pod virtuální identitou, jež maskuje skutečnou osobu a umožňuje volný průběh instinktů, bez bezprostředního rizika identifikace.

Sexuálním zneužíváním je prezentace pornografického materiálu (snímky, texty, filmy atd.) nezletilým osobám, stejně tak jako exhibicionistické akty za přítomnosti nezletilých, a to jak v reálném životě, tak na síti. Formou zneužívání je také šíření dětské pornografie nebo kompromitujících materiálů za účelem vydírání nebo obchodování. Sexuálním zneužíváním bez fyzického kontaktu je též lákání a/nebo nucení nezletilých k prostituci a sexuálnímu vykořisťování, k vystavování vlastního těla, k nahrávání snímků na síť, shromažďování, výměně a výrobě dětské pornografie.

b) Sexuální zneužívání s fyzickým kontaktem

Obecně je sexuální zneužívání spojováno s akty fyzického kontaktu. K němu může docházet různými

způsoby a na různých stupních. Může spočívat v blízkosti, jež zpočátku nevyvolává podezření, ale jež má tendenci nabývat na intenzitě a překračovat přiměřenou míru. Trvalé pokusy o zmenšování vzdálenosti k dosažení fyzického kontaktu, a to i zdánlivě neškodnými gesty, se mohou projevat různými způsoby: dlouhým držením rukou druhé osoby ve vlastních rukou, dlouhým sezením v těsné blízkosti nezletilého, jeho nošením v náruči a líbáním nebo jinými opakovanými formami fyzického kontaktu. Takové chování se stává nebezpečným, pokud směřuje k promyšleným, úmyslným a čím dál bližším aktům fyzického kontaktu, čímž se záměr zneužívajícího stává zjevnějším.

Akty s fyzickým kontaktem zahrnují veškeré úmyslné dotěrné dotýkání se těla druhé osoby, přes oděv i pod ním, zejména pak intimních partií, erotogenních zón, prsou, vnitřní strany stehen, oblastí třísel, genitálií, konečníku atd.

Dalšími formami fyzického kontaktu jsou objetí, pohlázení a polibky na všech částech těla. Zneužívající osoba vybízí, provokuje nebo vyžaduje, aby nezletilý prováděl všechny tyto formy fyzického kontaktu na ní: to jasně ukazuje na zneužití moci nad svědomím a nad činy nezletilé osoby. Sexuální zneužívání s fyzickým kontaktem se konečně projevuje všemi formami pohlavního styku, zahrnujícími veškeré akty ve stádiu pokusu či dokonané akty vaginální, anální nebo orální penetrace penisem, prsty nebo jinými předměty. Zahrnuty jsou také všechny kontakty mezi ústy, ústy a genitáliemi, konečníkem nebo jinou částí těla.

c) Bezděčný a nezbytný fyzický kontakt

Jak jsme viděli, je v kontextu sexuálního zneužívání třeba rozlišovat mezi fyzickými a nefyzickými kontakty a bezděčnými fyzickými kontakty zahrnujícími „nevinné“ a zcela neúmyslné, náhodné a zběžné akty chování dospělých vůči nezletilým. Pokud k něčemu takovému dojde, nedorozumění může a musí být objasněno co nejdříve, jakmile si dospělý uvědomí nepohodu nezletilého, a to taktně a delicátně, transparentním, přímým a jasným způsobem tak, aby byl nezletilý uklidněn a necítil se rozrušen.

Z výše uvedeného je třeba též vyloučit všechny fyzické kontakty nezbytné pro případné činnosti péče, pomoci nebo zásahu v nouzových situacích. Pokud je to možné, měly by tyto činnosti být prováděny kvalifikovanými a kompetentními osobami, odborným a odpovědným způsobem, transparentně a s vysvětlením dítěti a ostatním přítomným. V nouzových situacích je možné požádat o součinnost osoby stejného věku a pohlaví jako nezletilý, poté vše nezletilému vysvětlit, případně jej zapojit a přizvat k účasti další osoby. Tímto způsobem je zaručen první informovaný souhlas, respekt k důstojnosti osoby a transparentnost zásahu první pomoci.

4

OBĚTI A MÍSTA SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

1) NEZLETILÍ A ZRANITELNÍ DOSPĚLÍ

Nezletilý je ten, kdo dosud nedovršil 18 let a očitne se v takové situaci, kdy ještě není plně schopen vědomě, svobodně a odpovědně rozhodovat o svých činech a o činech ostatních osob. Zranitelný dospělý je osoba kteréhokoli z obou pohlaví, která navzdory tomu, že dosáhla plnoletosti, není schopna vědomě, svobodně a odpovědně rozhodovat o svých činech a o činech ostatních osob v důsledku dočasných nebo trvalých omezení psychické nebo fyzické povahy.

2) OSOBY ZRANĚNÉ ZNEUŽÍVÁNÍM

Obecně lze říci, že pokud jde o zneužívání ve všech jeho formách, jsou v případech nezletilých více ohroženy ženy než muži. Podobně jsou vysoce ohroženy děti a lidé s tělesným, mentálním, kognitivním nebo behaviorálním postižením, a to zejména v jim vyhrazených zařízeních.

Zneužívanými osobami mohou být nezletilí s problémy v důsledku traumat utrpěných před zneužitím, s nízkým sebevědomím, psychologicky a fyzicky zranitelní, nacházející se v citově narušených, konfliktních, chaotických, autoritářských či patologických rodinných situacích, jež často vedou k izolaci, vyloučení, opuštění a zanedbávání a podporují silnou psychologickou a duchovní závislost na pečujících dospělých (*caregiver*), ať již laických, nebo náboženských, mužích, či ženách. V současnosti však mezi zneužívaný-

mi nalezneme i nezletilé s normálním a bezpečným rodinným zázemím, zdravým sebevědomím, asertivitou, inteligencí a soutěživým duchem.

3) ZNEUŽÍVÁNÍ V RODINĚ A RODINNÉM PROSTŘEDÍ

Rodina a širší rodinné prostředí jsou *de facto* místem s nejvyšší mírou zneužívání. Tato závažná realita se dotýká celé rodinné pastorace a *in primis* kvality vzdělávacích procesů samotných rodičů v kontextu trvalé formace. Tváří v tvář této dramatické realitě je nezbytná kritická a přesná reflexe sexuality a sexuální identity, citového života, integrace agresivity, stylu a způsobů života a vztahů dospělých, kteří mají za úkol a kteří nesou břímě autority, jakož i výchovných kontextů, v nichž se pastorační služba zabývá těmito tématy a ukazuje jejich řešení. Zvláštní pozornost je třeba věnovat různým mocenským dynamikám, ovlivňujícím obsah a rozhodovací procesy v rodinném, společenském a církevním prostředí.

Je nezbytně nutné znovu definovat specifickou hodnotu ženskosti a mužskosti, cenné vzájemně se doplňující výchovné funkce otce a matky spolu s hodnotami vztahu, doprovázení a výchovy, se zvláštním zřetelem na fáze preadolescence a adolescence. Stejně důležité a naléhavé je inteligentní vzdělávání v oblasti používání sociálních médií a kontaktů na síti.

4) ZNEUŽÍVÁNÍ MEZI NEZLETILÝMI

Ke zneužívání mezi nezletilými osobami může docházet z důvodu nadřazenosti z hlediska věku, zkušeností a fyzických sil nebo v důsledku psychologických či duševních poruch, forem emoční a relační nezralosti nebo situací osobní nebo společenské degradace. Může k němu docházet také z důvodu odplaty, soutěžení, k potvrzení nebo vyzkoušení vlastní sexuální identity za účelem přijetí skupinou nebo převzetí vlády nad ní nebo nad některým z jejích obzvláště problematických členů, ale také jednoduše kvůli imitaci (napodobení) něčeho, co bylo k vidění na síti nebo v médiích, nebo z čisté zvědavosti. Dopady a rozsah zneužívání a jeho těžké následky rozhodně neztrácejí na závažnosti tváří v tvář důvodům a činům, jež se mohou zdát jako banální.

5) ZNEUŽÍVÁNÍ V CÍRKVI

Zneužívání nezletilých a dospělých uvnitř církve se mohou dopouštět členové duchovenstva nebo kongregací a řeholních a náboženských institutů a zasvěceného života, tedy kněží, stálí jáhni, řeholníci, řeholnice či zasvěcené osoby. Dále je třeba zahrnout též laiky: učitele náboženství, vedoucí církevních orgánů a vzdělávacích struktur nějakým způsobem spojených s církví, pastorační pracovníky, jako jsou kostelníci, lektoři, mimořádní přísluhující eucharistie, ředitelé sborů, katecheti/katechetky,

vykonavatelé různých forem pastoračních činností, trenéři nebo animátoři sportovních týmů spojených s farnostmi nebo náboženskými institucemi, vychovatelé různých věkových skupin v rámci pastorační mládeže, vedoucí mládežnických organizací, liturgických skupin, hnutí a nových společenství, dobrovolnických sdružení spojených s církví. Ohroženým prostředím jsou především instituce s řízením nepodléhajícím žádným podmínkám, spojené s určitou osobou (tedy taková prostředí, ve kterých není respektováno pravidlo pravidelného a demokratického střídání autorit) nebo instituce fungující podle patriarchálně-matriarchálních, silně autoritářských, ideologických a fundamentalistických zásad. Spadají sem však také instituce s opačnými tendencemi, v nichž nebyly dostatečně jasně definovány řídicí a formační role, ani nebyly jasně vytyčeny apoštolské cíle. Jedná se o dva extrémy, které ohrožují transparentnost a zabraňují tomu, aby byly zjištěny a řešeny případné situace podezření na zneužívání, skutečného zneužívání moci, svědomí a sexuálního zneužívání nebo ta zneužití, ke kterým již došlo a která systém zakryl.

K většině těchto zneužívání došlo a dochází v církevních institucích, jako jsou internáty, školy, rekreační zařízení, pečovatelské a prázdninové domy, kterým rodiče svěřili své děti s maximální důvěrou a v přesvědčení, že tam jsou v bezpečí a chráněné. Tyto instituce nabízejí situace a možnosti soužití charakterizovaného určitou stabilitou, aniž by vzbuzovaly zvláštní podezření.

Některé nedávné výzkumy ukazují, že v církevním prostředí byli zneužíváni spíše muži než ženy. Duchovními, řeholníky a řeholnicemi a dalšími církevními pracovníky však byly zneužívány i dospělé osoby. Jedná se o zcela jiné zneužívání, než je sexuální zneužívání nezletilých kněžími a církevním personálem. Stejně závažné ve všech projevech je však zejména zneužívání ze strany nadřízených osob vůči osobám zastávajícím podřízenou roli, jako jsou mladí nebo dospělí lidé ve fázi formace, nebo ze strany duchovních a církevních pracovníků vůči zranitelným dospělým.

Zneužívání zahrnuje též všechny formy ovlivňování, šikany a obtěžování, více či méně skryté, jakož i protiprávního a despotického jednání ze strany církevních činitelů a pracovníků vůči dospělým, kteří se vůči nim nacházejí v podřízeném postavení, kteří jsou ve stádiu formace nebo kteří se na ně obracejí se žádostí o duchovní doprovázení nebo svátost smíření, o pomoc nebo z důvodu dalších pastoračních potřeb nebo služeb.

5

CHARAKTERISTIKY ZNEUŽÍVÁNÍ

1) RŮZNÉ FORMY ZNEUŽÍVÁNÍ

Velmi důležité je vědět, že sexuální zneužívání je obecně posledním článkem v řetězci zneužívání druhé osoby: její senzibility a svědomí, svobody a citů, jejích voleb a úsudků. Právě z toho důvodu se hovoří o zneužívání vztahu, důvěry, postavení, moci nebo o verbálním, emocionálním, fyzickém, psychickém, sexuálním a duchovním zneužívání.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat tomu, co je nazýváno emocionálním zneužíváním a co se projevuje formou zostuzení, výsměchu, pohrdání či výhrudných gest. Emocionální zneužívání je u zneužívajících osob vždy spojeno s citovým vydíráním, které má na nezletilé a zranitelné osoby velký vliv: privilegování osoby prostřednictvím darů a různých forem zvýhodňování, sdílení tajemství, udržování vazeb kontroly. Tato forma, již sama o sobě představující zneužívání moci, může být přítomna současně s fyzickým a sexuálním zneužíváním, se kterým je v každém případě v souladu.

Je třeba také zdůraznit, že při sexuálním zneužívání je vždy uplatňována určitá forma násilí, vyjádřená přímo či nepřímo, pasivně nebo aktivně: často se s ní pojí také postoje vyjadřující násilí, jako je špatné zacházení, zanedbávání, pohrdání, určitý sadismus a podrobování nejslabších a nejzranitelnějších do stavu otroctví.

Je třeba si uvědomit, že narušení soukromí je vždy vážným aktem s velmi delikátními dopady na integritu osoby, a to bez ohledu na to, zda se jedná

o trestný čin podle kanonického a/nebo občanského práva.

2) ASYMETRICKÝ VZTAH

K jakékoli formě zneužívání dochází mezi osobami v asymetrickém vztahu. Vztah nerovnosti, který se může negativně přeměnit na vztah manipulace a moci, je dán nadřazeností dospělého jako takového vůči nezletilému, nebo autoritativním postavením, jež určitá osoba zaujímá ve vztahu k osobám v podřízené a závislé situaci. Zneužívání je součástí procesu korupce a transformace legitimní autority na zvrácenou dynamiku moci, nadřazenosti, nadvlády, majetnického vztahu vůči jedné nebo více osobám, jež se ocitly v situaci existenčního ohrožení a závislosti.

To je důvod, proč má sexuální zneužívání širší pozadí, je připraveno a předchází mu série kroků a rozhodnutí, zakořeněných v psychodynamice zneužívající osoby, ve zkrácených nebo předem ve fantazii vytvořených představách, které jsou následně uskutečněny a přeneseny do vlastního života k podmanění, ovlivnění, ovládnutí a vytvoření čím dál větší závislosti vybrané oběti.

3) PŘEDPOKLADY PRO ZNEUŽÍVÁNÍ A LÁKÁNÍ

Dynamika sexuálního zneužívání zahrnuje tři fáze: předpoklady, které vedou zneužívající osobu

k plánování zneužití, kroky lákání a samotné uskutečnění zneužití.

Na začátku projektu zneužití, i když není takto vnímán a zpracován, existují fantazie frustrovaných potřeb čekajících na uspokojení, otevřené rány hluboko v nitru, latentní touhy, jež nikdy nebyly vyjádřeny ani zakázány, spolu s emocemi a city, na jejichž základě jsou pojaty myšlenky, narcistické nároky a očekávání, která však po morální a psychologické stránce subjekt nijak moc nezneklidňují.

Ve fantazii jsou rozpracovávány a vytvářeny situace poskytující uspokojující zážitky a eroticko-genitální vzrušení spojené s explicitními činy vůči nezletilým nebo podřízeným osobám. Jedná se o lacinou náhradu, jež subjektu nemůže poskytnout trvalé uspokojení ani stabilní rovnováhu. Neustálé navracení k fantaziím každopádně stimuluje rozhodnutí přejít od představovaných zážitků k jejich konkrétní realizaci.

Současně s tím ztrácí svědomí postupně svou funkci orgánu hodnocení a morálního úsudku ve světle zvolených hodnot a ideálů, založených na úctě k druhému člověku. Postupně se vytrácí touha milovat podle srdce Božího. Jednotlivec tak dojde k rozhodnutí udělit si svolení k přechodu od fantazie k realitě, počínaje neškodnými gesty, která u ostatních nevzbuzují obavy nebo která se jednoduše zdají být pouhým výrazem dobrých a upřímných citů, přátelství a náklonnosti.

Jakmile jsou překonány vnitřní zábrany, je nutné překonat ty vnější, to znamená vybudovat kolem

sebe a kolem potenciální oběti příjemné, přátelské, uklidňující a ochranné prostředí. Díky svým manipulativním schopnostem dokáže presbyter nebo zasvěcený člověk přesvědčit rodinné, sociální a církevní prostředí o své spolehlivosti, aby od samého počátku eliminoval jakékoli pochybnosti a podezření vůči své osobě a o svých záměrech.

Nakonec zbývá jen překonat odpor oběti vytvořením silného a výlučného pouta prostřednictvím zvláštních pozorností, jako jsou dary, povýšení, privilegia, mimořádné investice, exkluzivní pozvánky, podmanivé sliby atd. Tím se vytvoří exkluzivní vztah, jehož cílem je chytit oběť do pasti uzavřením všech únikových cest a odříznutím všech možností hledání pomoci k osvobození se ze samotného vztahu.

Důležitým aspektem dynamiky zneužívání je taktika, promyšlená a použitá vůči zvolené oběti. Zneužívání je složitý proces, který ze strany zneužívající osoby vyžaduje inteligenci a čas. Nejnáročnější a nejdelikátnější fází je lákání oběti (označované termínem „*grooming*“). Specifickým prvkem tohoto procesu je záměr zneužívající osoby vybrat a nalákat možnou oběť tím, že se začne ucházet o její přízeň a postupně ji k sobě více a více váže. Prostřednictvím této dynamiky sbližování je navázán přednostní a zvláštní vztah s obětí, jež je postupně izolována od okruhu svých obvyklých a každodenních vztahů.

Tento vztah je poté upevněn zavedením série dynamik exkluzivity, jako je například starostlivá a zdánlivě nezištná pozornost, mimořádná ochota k péči o oběť, zvláštní schopnost nabudit pocit, že

vztah existující mezi těmito dvěma je něco neuvěřitelně krásného, co by však nikdo neměl vědět („je to naše tajemství, nikomu to neříkej!“), kdy ale vše nese známky výrazné manipulace.

Zneužívající osoba si oběť vybírá zejména na základě míry zranitelnosti nebo závislosti dané osoby, ale především si zajišťuje – jako dokonalý narcis, stavící svou osobu vždy do středu zájmu – své vlastní bezpečí prostřednictvím systematické mocenské hry, v níž ústřední roli hraje citová manipulace a vměšování se do každodenního života oběti.

4) PŘÍSTUP ZAMĚŘENÝ NA OBKLÍČENÍ OBĚTI

Jakmile je dosaženo určité míry důvěry, zahájí zneužívající osoba určité zkušební rituály, aby ověřila, zda je vytvořená blízkost a závislost skutečná, zda bylo docíleno závislosti, o kterou usiluje, a zda pouto s potenciální obětí je natolik konsolidované, aby tato pasivně strpěla první nepozorovatelné úmyslné přestupky.

Zatímco se zneužívající osoba ujišťuje o stabilitě vztahu, sleduje svůj cíl, přičemž vždy pamatuje na prostředí potenciální oběti. K emocionální blízkosti a sociální podpoře se postupně přidávají verbální narážky, příležitostné a hravé fyzické doteky, kterými se zneužívající osoba stále cílenějším způsobem přibližuje k nevhodnému chování.

Aby zabránila podezření a zásahům třetích stran, zapojuje osoba manipulující zranitelnější osobou do

svých plánů vždy i prostředím tím, že zamlžuje vnímání nejbližších a nejdůležitějších osob v okolí oběti, projevuje se, dává o sobě vědět a usiluje o uznání coby spolehlivé osoby. Tímto způsobem vytváří zneužívající osoba postupně uzavřený a prakticky neprůchodný kruh kolem oběti a stává se pro ni jedinou referencí. To jí umožňuje dostávat oběť stále více do své moci. Svádění a kontrola jsou typickým vztahovým, citovým a emocionálním rejstříkem k uvěznění oběti. Osoba, která je takto uvězněna, jen obtížně rozlišuje, co se ve vztahu či v konkrétních gestech děje. Je silně dezorientovaná a vůbec nesouhlasí: právě proto v této fázi není neobvyklé, že zneužívající osoba k dosažení svých úmyslů a souhlasu podává oběti alkohol nebo drogy. Na jedné straně ji svádí, na druhé kontroluje; ve skutečnosti jí stále více využívá jako svůj majetek.

Takové manipulativní činy a manévry vytvářejí v nitru člověka hlubokou trhlinu s následným zmatkem a emocionálním a kognitivním rozkladem, vedoucím k niternému rozvrstvení protichůdných citů a emocí: potěšení a vina, hanba a pohrdání sebou samým a hrdost na ocenění a privilegované postavení, bezmoc a strach, úzkost a izolace. Tento zmatek má za následek určitou formu závislosti, velmi podobnou stavu otroctví, v důsledku které oběť čím dál více posiluje své pouto se zneužívající osobou a izoluje se od ostatních. Takové prolínání nálad, emocí, myšlenek a citů je tak hluboké a destabilizující, že ohrožuje samotnou psychickou integritu oběti, a to i v odstupu let v případě, že zneužití nebylo možné znovu otevřít a vypořádat se s jeho následky.

5) IZOLOVÁNÍ OBĚTI A POVINNOST MLČENLIVOSTI

Manipulace založená na progresivním dotírání zatlačuje oběť do izolace a vytváří bariéru mezi ní a světem a pocit odmítání sebe samé, zejména z hlediska vlastních emocionálních potřeb a sexuality. V této dramatické osamělosti zaujímá zneužívající osoba ústřední místo v životě oběti a téměř vždy se stává jedinou osobou, které se oběť svěřuje, a především jedinou osobou, která ji může zbavit pocitů viny falešnými, či dokonce mystifikačními ujištěními.

V tomto okamžiku se ovlivňování stává skutečnou mocí a morálním zneužíváním. Čím více pokračuje ovlivňování ve vztahu zneužívání, tím více jsou pokusy nebo náznaky odporu proti zneužívání zneužívající osobou ignorovány a potírány. Oběť je uvězněna v kruhu zneužívání a nucena je přijmout jako sdílené tajemství, chráněné proti třetím stranám. Tím, že zneužívající osoba uvádí a předstírá neexistující dohodu, nejen že „prohlašuje“ oběť za spoluzodpovědnou za zneužívání samotné, ale zavazuje ji a nutí k mlčenlivosti, a to i prostřednictvím vyhrůžek, vydírání a dalších forem fyzického a psychologického násilí. Tímto způsobem posiluje svou moc nad obětí z hlediska jak své duchovní autority, tak zastávaného církevního postavení.

Osoba takto vážně zraněná, bohužel, je často nucena přijmout tuto povinnost mlčenlivosti z různých důvodů a také s ohledem na vnitřní intrapsychickou dynamiku: vytvořená závislost, ambivalentní city

vůči zneužívající osobě, hanba a pocit viny, strach ze ztráty privilegií nebo z vyvolání ničivějších následků, obava, že by stejně nikdo nevěřil tomu, co se děje.

6) ZNEUŽITÍ INTIMITY A NITERNÉHO SVĚTA OBĚTI

Jak je zřejmé, stejně závažným a ústředním aspektem v dynamice a konkrétní realizaci těchto forem násilí je zneužívání nejhlubší sféry člověka, narušení jeho intimity a niterného i duchovního světa. Tento záludný a tragicky účinný systém manipulace ve skutečnosti vede oběť k tomu, že důvěřuje pouze jedné osobě, odevzdává se a otevírá své nitro výlučně právě tomu, kdo si uzurpoval a narušil její intimitu, v přesvědčení, že nikdo jiný než tato osoba jí nemůže rozumět.

7) ZNEUŽÍVÁNÍ PROSTŘEDNICTVÍM INTERNETU A SOCIÁLNÍCH SÍTÍ

Rozšíření *sociálních médií* a snadný přístup k internetu představují pro děti, dospívající a mladé lidi obrovskou výzvu. Téměř všichni totiž vlastní *smartphone*, jenž se stal hlavním komunikačním prostředkem, a mají digitální profil, který je velmi často spravován zcela soukromým a nezávislým způsobem, a to i ve vztahu k postavám rodičů a vychovatelů. V souvislosti s komerčními zájmy se k dětem dostá-

vá čím dál více sexuálních nebo genderových nářek, čímž jsou děti prostřednictvím médií latentně sexualizovány. Problémem je pak skutečnost, že sílící fenomén digitalizace u dětí nejde ruku v ruce s nezbytným vzděláváním v oblasti správného používání médií. V důsledku toho se osobní správa *internetového* obsahu čím dál více vymyká pedagogickému vlivu dospělých (kteří sami často nejsou schopni problém správně vyřešit), zatímco děti jsou čím dál více vystavovány přímému nebo nepřímému sexuálnímu obtěžování prostřednictvím digitálního světa. Otázkou rovněž je, zda s rostoucím využíváním *sociálních médií* i v pastoračním prostředí nehrozí, že toto využívání bude nepřiměřené a špatně kontrolované, což povede k možnému přímému nebo nepřímému zneužití jak samotnými nezletilými, tak pastoračními pracovníky a pracovníci. Veškerá pedagogická prostředí, do nichž jsou z různého titulu zapojeny děti, dospívající a mladí lidé, dnes představují vyšší riziko, že se stanou místem zločinu a sexuálního násilí. Z hlediska prevence čelí dospělí a instituce novým výzvám a musí být schopni věnovat bdělou a kompetentní pozornost riziku sexuálního násilí páchaného prostřednictvím *sociálních médií*.

Kromě fenoménu zvaného *cyber-grooming*, spočívajícího v lákání potenciálních obětí na síti za účelem navázání vztahu, zakončeného sexuálním násilím ze strany neznámých dospělých osob (často s více či méně důvěryhodným virtuálním profilem), je třeba vzít v úvahu také *cyber-mobbing/bullying*, spočívající v urážlivém a pohrdavém chování a postojích

osob stejného věku, včetně sexuálního obtěžování. Digitální sexuální násilí páchané v těchto případech proto nelze podceňovat ani bagatelizovat, protože i to může vést k velmi vážným následkům.

Výroba dětské pornografie nabyla znepokojivých rozměrů právě proto, že se dotýká čím dál menších dětí. Stal se z ní velký byznys. Možnosti sociálních médií produkovat materiál se sexuálním obsahem, například prostřednictvím *sextingu*, umožňují oběh velkého množství materiálů s dětskou pornografií. Zdá se, že lidé, kteří mají v úmyslu zneužívat děti, dospívající nebo mladistvé prostřednictvím sítě, tyto produkty využívají při svých *grooming* aktivitách.

Chování dětí při používání sociálních médií, jež jsou v současnosti silným stimulem přitažlivosti, není možné kontrolovat. Důležité je proto velmi brzy začít s výchovou ke správnému a odpovědnému používání komunikačních prostředků a nabídnout kritéria založená na lidských a křesťanských hodnotách. Jasná a zralá představa úcty k sobě samému i k ostatním jsou ústředními a důležitými požadavky vzdělávání v oblasti používání médií.

6

NÁSLEDKY PRO OBĚŤ

Po dlouhou dobu jsme se bohužel ani moc nezajímali, ani se příliš neobávali následků traumatu, jímž oběti zneužívání trpí. Papež František ve svém Listu Božímu lidu ze srpna 2018 důrazně připomněl, že rány způsobené duši a tělu týraných osob všemi formami zneužívání nikdy nelze promlčet.⁵ Každý náš pokus o porozumění a jednání k uzdravení ran a k vytvoření kultury prevence v rámci osobní i institucionální obnovy musí být založen a veden nasloucháním zraněným lidem. Každá odvážná volba prevence čerpá svou sílu a odhodlání ze soucitu s těmi, kteří tolik trpěli. Z tohoto důvodu považujeme za vhodné představit možné následky různých forem zneužívání moci a svědomí a sexuálního zneužívání v životě zraněných osob.

1) TRAUMATIZUJÍCÍ ZKUŠENOST

Zneužití je vždy traumatizující zkušeností, dotýkající se celé osoby a celého prostředí, ve kterém tato osoba žije. Oběti v různé míře trpí traumatickými střednědobými nebo dlouhodobými následky. Zejména v případě nezletilé osoby závisí následky zneužívání na různých faktorech, týkajících se především tří aspektů: povahy, vztahu, individuálních a sociálních zdrojů osoby, která zneužití utrpěla.

---

5 „Zranění se nikdy nevytratí a nutí nás tyto hrůzné činy rozhodně odsoudit a také spojit síly, abychom tuto kulturu smrti vykořenili“ (List papeže Františka Božímu lidu, 20. srpna 2018).

Kvalita a kombinace těchto tří aspektů jsou určující pro závažnost následků. Rozhodující jsou přitom některé okolnosti: například to, aby se oběti věřilo a aby byla chráněna, způsob, jakým rodinné a sociální prostředí reaguje po zjištění nebo odhalení toho, co nezletilý utrpěl; stejně tak je rozhodující způsob poskytnutí odborné a kompetentní pomoci. Následky zneužívání lze zmenšit nebo potlačit v závislosti na dostupných osobních, duchovních, sociálních a terapeutických zdrojích. Je třeba se zamyslet nad skutečností, že jen něco méně než třetina obětí je schopna překonat vážné následky zneužívání, zatímco dvě třetiny z nich trpí celý život psychickými, psychosomatickými, vztahovými, behaviorálními a duchovními poruchami.

2) ZNEUŽÍVÁNÍ MÁ DOPAD NA CELOU OSOBU

Zneužití se vždy týká jednotlivce v jeho celistvosti a jednotě, jeho společenského, vztahového, rodinného i duchovního života. Dětství a dospívání zneužitého nezletilého je zničeno jak na osobní, tak na vztahové úrovni. Zneužití destabilizuje jeho rovnováhu s negativními následky, jež mohou trvat celý život, negativně zasahuje do celkového rozvoje osoby a narušuje představu spolehlivého světa a naději na lepší budoucnost.

3) ZNEUŽITÍ ZNAMENÁ EXISTENCIÁLNÍ KRIZI

Osobnostní funkce, které jsou tímto zločinem zasaženy a zraněny, se týkají sebeúcty, přizpůsobení se realitě, potřeby citového bezpečí, schopnosti vytvářet stabilní vazby, odolnosti při řešení konfliktních a stresových situací a schopnosti nadále věřit ostatním, věřit v život a v budoucnost. Emoce, uložené v samém nitru oběti a potenciálně nebezpečné pro její integritu, jsou: hanba, znechucení vlastní osobou, ponížení, bolest, frustrace, zklamání, hněv, strach, pocit viny, smutek, pocit osamělosti a izolace, pocit ztráty něčeho ze sebe sama a změněné vnímání své vlastní tělesnosti. Identita a sebeúcta, pocit sounáležitosti a smysl života se zhroutily a jsou zničeny jako po silném šoku ze zemětřesení. Nic není jako dřív.

Při zneužití, obdobně jako při traumatu, ztrácí člověk to, co bylo pro něj nejcennější. U oběti často přetrvávají následky v rodinných a sociálních vztazích a v představě o vlastním povolání (manželství a zasvěcený život). I když se rány zahojí, jizva zůstává. „Zranění nelze promlčet.“⁶

4) NÁSLEDKY ZNEUŽITÍ

Ne vždy je možné okamžitě rozpoznat následky zneužití jako takové, ani jejich závažnost. Mohou mít různé příčiny a vyžadují přesnou diferenciální

---

6 List papeže Františka Božímu lidu, 20. srpna 2018.

diagnózu. Zde jsou některé následky, které mohou nasvědčovat tomu, že došlo ke zneužití.

a) Psychologické následky

Psychologických následků zneužití je celá řada. Zneužití lze srovnat s prožitkem trvalého šoku, jenž v člověku vyvolá vír emocí stratifikovaných v samém nitru, často způsobujících poruchy paměti. Pocity úzkosti a strachu, jež oběť prožívá, se mohou projevit také záchvaty paniky.

Vždy je přítomen pocit hanby a viny, spojený se silným pocitem bezmoci bránit se před tím, co člověk vnímá jako možný útok na vlastní život.

Nejvytrvalejším pocitem oběti je hluboký smutek, který nikdy nemizí, spolu s pocitem frustrace, osamělosti, opuštění a vnitřní prázdnoty.

Narušený obraz sebe sama a zmatená identita, nedůvěra v sebe sama a v život vedou oběť k přání rozpustit se a zmizet.

Ve střednědobém a dlouhodobém horizontu se mohou projevit vážné poruchy osobnosti a nálad, psychiatrické problémy, konflikty spojené s identitou, deprese, pokusy o sebevraždu nebo opakující se myšlenky v tomto směru, posttraumatická stresová porucha, zneužívání návykových látek, poruchy spánku a/nebo noční můry, poruchy příjmu potravy, jiné psychické a psychosomatické nemoci, ale také fyzická zranění a bolesti.

b) Fyzické následky

Okamžitými fyzickými následky mohou být zranění, modřiny, ztráta krve, odřeniny, bolesti břicha, záněty a infekce postihující genitální, anální a orální oblast. Kromě toho se mohou objevit příznaky, jako je svědění, nevolnost, průjem a opakované noční pomočování. Navíc možnost, že dospívající dívky otěhotní. Některá fyzická zranění jsou méně viditelná a mohou se v krátké době zhojit, takže v době vyšetřování již nemohou být uznána jako důkaz.

Ve střednědobém a dlouhodobém horizontu se mohou objevit příznaky, jako jsou pohlavně přenosné choroby, úbytek nebo přibývání na váze, gastrointestinální poruchy, bolestivé syndromy, gynekologické patologie a kardiopulmonální příznaky, sebepoškozující chování, autoagresivní chování a zanedbávání sebe sama.

c) Psychosociální následky

Ve vztahové sféře mohou nastat okamžité psychosociální následky, jako je ztráta důvěry v sebe sama i v ostatní, izolace v rodinném, školním nebo jiném skupinovém prostředí, zanechání dříve oblíbených her, opuštění koníčků a společností, bezdůvodné rozhodnutí nestýkat se s lidmi a nenavštěvovat určitá místa, excesivní a výlučné upoutání se na jednoho z rodičů nebo na jinou významnou referenční osobu.

Střednědobé a dlouhodobé následky se mohou manifestovat snahou uprchnout z domova, připojením se k pouličním skupinám, panikou v šatně při převlékání, obtížemi při navazování přátelství nebo

udržování hlubokých vazeb, promiskuitou, aktivním nebo pasivním relapsem situací zneužívání ve studijním, pracovním nebo sociálním prostředí.

d) Dopady na chování

Okamžité dopady zneužívání na chování se projevují různými způsoby: vyděšená nebo nelibá reakce na obyčejný fyzický kontakt, poruchy spánku, ztráta chuti k jídlu, věkově nevhodné nepřímé nebo explicitní sexuální narážky ve verbálních projevech, v chování, při hře a na kresbách, nadměrný a výlučný zájem o sexuální a pornografická témata, exhibice autoerotického chování nebo simulace sexuálních aktivit dospělých s nucením ostatních k účasti.

Střednědobé a dlouhodobé následky se projevují zhoršením školního a pracovního výkonu, potížemi s adaptací, uzavřením se do samoty nebo neustálým vyhledáváním společnosti, nedostatkem hygieny a osobní péče, starostí o vlastní image, oblékáním zakrývajícím rány nebo vlastní tělo – téměř jako by se za ně oběť styděla – v jeho adolescentním vývoji, nepřátelstvím vůči autoritám, mučením zvířat, tendencí k fyzickému násilí vůči mladším sourozencům, a dokonce ke konfliktům s těmi staršími, ničením hraček, plyšových zvířat nebo předmětů, které oběti kdysi milovaly a preferovaly, sebepoškozováním, trestnou činností a zneužíváním návykových látek.

e) Duchovní následky

Pokud je zneužívající osobou zástupce církve, přidává se ke škodě spojené se zneužíváním další velmi

závažná újma pro věřící oběť: narušení obrazu Božího. Zneužívající osoba, člověk Boží a zástupce Boha ve společenství věřících, ničí božský obraz v srdci oběti, jako by Bůh byl nějakým způsobem jeho temným komplicem. V mnoha případech opravdu oběti procházejí obdobím krize víry a k obnově otcovsko-matěřské tváře Boha je zapotřebí dlouhé doby.

Na náboženské a duchovní úrovni mohou vzniknout vážné následky, hluboké a zásadní krize, které v některých případech vedou radikálně nebo postupně k opuštění víry a církve. Je-li obětí zasvěcená osoba, může mít potíže v komunitním životě i v prožívání liturgické a svátostné dimenze. Drama zneužívání může u zasvěcené osoby způsobit zpochybnění vlastního povolání, s následným tíživým pocitem frustrace. V jiných případech zůstává víra v Boha zakotvena, avšak s pochybnostmi, obviněními a odporem vůči církvi, zejména pokud zneužívající osoba neuzná spáchané zlo, nepřipustí způsobené utrpení a nežádá o odpuštění; nebo pokud oběti není nasloucháno nebo se jí nevěří a místo toho je ponechána sama ve svém dramatu, dokonce i ze strany odpovědných osob nebo institucí, v procesech naslouchání, doprovázení a podpory.

7

ZNEUŽÍVAJÍCÍ OSOBA

1) PROFIL ZNEUŽÍVAJÍCÍCH OSOB

Obecně platí, že většinu zneužívajících osob tvoří muži všech věkových skupin. Pouze malou menšinu představují ženy. Zneužívající muži jsou z velké části ženatí, otcové s dětmi, patří do všech věkových skupin a pracují ve všech profesních oborech. Nezřídka se jedná o velmi aktivní osoby, jež věnují spoustu času dobrovolnictví v sociálních, sportovních, kulturních a náboženských aktivitách. Z tohoto důvodu jsou považovány za spolehlivé a velmi populární.

V církevním prostředí jsou zneužívajícími osobami muži i ženy, členové duchovenstva, věřící muži a ženy, vedoucí orgánů, organizací, sdružení, církevních hnutí, dokonce i zakladatelé nových náboženských skupin a v každém případě lidé s určitou autoritou, jakož i pastorační pracovníci, včetně dobrovolníků.

Společným pojitkem všech zneužívajících osob je – na začátku – hledání moci a kontroly, které je následně sexualizováno, ale také extrémní schopnost manipulovat se vztahy do té míry, že podrobí druhou osobu (možnou obět) své vůli, aniž by svým chováním vzbudili jakékoli podezření. Zneužívající osoba tedy není žádné monstrum, naopak to může být člověk vážený a uznávaný pro svou sociální, farní a duchovní angažovanost, často „charismatický“ vůdce. A právě tato vypočítavá ambivalence ztěžuje odhalení zneužívání.

Zneužívající osoba si – více či méně explicitně – stanoví tři cíle: 1) uspokojit potřeby moci a nadvlády v kombinaci s eroticko-sexuálním uspokojením;

2) redukovat odpor oběti do té míry, že v ní eliminuje jakýkoli pocit viny; 3) nezanechat žádné důkazy prokazující zneužití.

2) PORUCHY SEXUÁLNÍ PREFERENCE

Většina zneužívajících osob nejsou pedofilové. Pouze menšina odpovídá kritériím klasifikace poruch v sexuální oblasti, týkajícím se pedofilie s jejími členěními. Pedofilie jako psychosexuální porucha je součástí sexuálních deviací a má časný nástup. Podle preference věku obětí rozlišuje psychologická věda mezi pedofily a efebofily: pedofilové jsou sexuálně přitahováni tělesnými schémata preadolescentních chlapců nebo dívek; efebofilové preferují mužské nebo ženské adolescenty.

V obou případech může být preference více či méně výlučná. Existují také lidé, kteří mají obě sexuální preference a mají též sexuální vztahy s dospělými.

Lze rozlišit dva typy zneužívajících osob: „fixované“ a „regresivní“, v závislosti na používaném obranném mechanismu. „Fixování“ začínají jednat již v dospívání: zneužívají nutkavým a promyšleným způsobem; silně se identifikují s nezletilými a mají málo kontaktů se svými dospělými vrstevníky. Mají vysoký počet obětí a vysoké riziko recidivy.

„Regresivní“ zneužívající osoby jsou naopak převážně orientovány na dospělé. V situacích silného stresu zneužívají nezletilé impulzivně, někdy dokonce pod vlivem alkoholu. Nezletilí jim případně

nahrazují partnera nebo jiné dospělé. Určující jsou příležitost a prostředí, jež mohou vést k selhání obranných mechanismů a ztrátě kontroly jak nad zvládnutím svých potřeb, tak nad ovládnutím citů. „Regresivní“ zneužívající osoby mají málo obětí, jsou méně vnímavé a mají výčitky svědomí za své činy.

Zneužívající osoby mohou trpět psychosexuální poruchou, která je někdy spojena též s poruchou psychosociální. To jsou poruchy, jež mohou zmírnit, ale za normálních okolností ne zcela zrušit odpovědnost. Pokud tedy tyto osoby jednájí, páchají trestný čin.

Tváří v tvář těmto znepokojivým skutečnostem se jako ještě důležitější jeví ověření existence možných patologických znaků při výběru a hodnocení mladých kandidátů v diecézním nebo náboženském prostředí, jakož i těch, kdo pracují v církevních prostředích, jako je oratoř, nebo pracovníků a pracovníc různých pastoračních aktivit.

3) CITOVÁ NEZRALOST A PORUCHY OSOBNOSTI

Většina zneužívajících osob vykazuje především nezralost spolu s poruchami osobnosti a dalšími faktory. Identifikovat lze čtyři oblasti nezralosti, jež jsou zdrojem pohnutek k sexuálnímu zneužívání:

1) nezralost ve *vztahové* oblasti, v důsledku které subjekt není schopen nebo je méně svobodný ve

vytváření vyvážených, hlubokých a stabilních vazeb, dodržování a střežení svých hranic, respektování toho druhého v jeho vlastní identitě, jinakosti a niterném světě;

2) nezralost v *sexuální* oblasti, jež se projevuje zmateným nebo nestabilním vnímáním vlastní sexuální identity, což může vést k deviantnímu sexuálnímu životu a stejně deviantním sexuálními preferencím;

3) *citová* nezralost v oblasti *emocí*, projevující se poruchami kontroly a ovládnutí emocí a impulzů, v důsledku kterých dochází k upřednostňování dynamiky moci a nadvlády, manipulace a citově-sexuálního zapojování se a k riskování neustálého překračování hranic vztahové dynamiky, případně bezradností ve sladění blízkosti a odstupu;

4) nezralost v *kognitivní* oblasti, která vede k percepčně-interpretativnímu zkreslování, snižuje schopnost úsudku a přispívá k deformaci individuálního svědomí až po přijetí a implicitní ospravedlnění dvojího života.

Sexuální zneužívání je tedy výsledkem interakce různých prvků. Především jsou zde zkreslené motivační podmínky, které vedou k potřebě vytvářet výlučné vazby s nezletilými prostřednictvím manipulativního jednání, podněcují majetnickou touhu podmanit a ovládnout je a postupně je zapojit do deviantních sexuálních aktivit. Určitou roli hraje

kognitivní nezralost, která umožňuje spuštění sexuálního násilí ospravedlněním jeho aktů a zabráněním správného morálního hodnocení, jež realisticky bere v úvahu škodu způsobenou ostatním, a předurčuje tak opakování aktů zneužívání. Rozhodující je konečně neschopnost – více či méně patologická – kontrolovat chování, vlivem kterého osoba čím dál více podléhá impulzu a současně je na druhé straně velmi obratná v lákání zamýšlené oběti.

4) OD ZNEUŽITÝCH KE ZNEUŽÍVAJÍCÍM (OD OBĚTI K AGRESOROVÍ)

Podle některých výzkumů byla asi třetina zneužívajících osob sama obětí zneužívání. Skutečnost, že pouze někteří z těch, kteří byli zneužíváni, se mohou sami stát zneužívajícími, znamená, že neexistuje žádná nezbytná souvislost mezi utrpěným a spáchaným zneužíváním. Hodně záleží na věku a kontextu, ve kterém ke zneužití došlo, a na psychické obraně, které mohla zneužívaná osoba v dané době využít, stejně jako na osobních a vztahových zdrojích a na typu reakce – více či méně adekvátní – rodinného a sociálního prostředí. Pravděpodobnější je, že se zneužívajícími stanou právě ti, kterým nebylo pomoci se zpracováním a zacelením jejich zranění systematickou terapeutickou péčí na psychologické a duchovní úrovni. Další pak na scénu vrací zneužití, které utrpěli, tím, že si vymění role a zaujmou pozici, která jim umožňuje vykonávat moc nad ostatními.

5) PŘÍČINNÉ FAKTORY ZNEUŽÍVÁNÍ

Sexualita není hlavní příčinou sexuálního zneužívání, ale zaujímá spíše kompenzační funkci, umožňující subjektu vypořádat se se stresujícími a frustrujícími situacemi (i když se tato strategie posléze ukáže jako nevhodná a nefunkční). Obtížná kontrola a ovládání impulzů, nezralost osobnosti, zejména na citové a vztahové úrovni, kognitivní zkreslení a nestabilní prvky psychiky subjektu mají za následek rozvíjení fantazií a chování potenciálně vedoucích ke zneužívání nezletilých.

Některé zneužívající osoby, jak víme, se bojí vrstevníků a vyhledávají kontakt s nezletilými, s nimiž se cítí příjemněji a bezpečněji. Někteří jednotlivci jsou poháněni potřebou cítit se milovaní a žádaní, být v popředí a uznávaní; jiní naopak dávají průchod svým agresivním a sadistickým impulzům prostřednictvím manipulativních aktů či postojů dominance a podřízenosti.

Nevědomou motivací je však často opětovné vynoření se nezpracovaných traumat nebo jimi vyvolaná obrana spojená se snahou zhojit svá vlastní zranění a napravit škody prostřednictvím sexuálního uspokojení. Rozhodujícím kauzálním faktorem je šance a příležitost, o které subjekt sní, vedoucí k uskutečnění a naplnění vlastních fantazií podle plánu, jehož cílem je mít nad někým moc, uspokojit potřeby a touhy v rámci vytvořené a ochraňované reality, s využitím, manipulací a oklamáním prostředí.

a) Existenciální prázdnota a kompenzace

Ten nebo ta, kdo zneužívá, nemusí být sexuálně promiskuitní osobou, ani jeho/jejím ústředním problémem nemusí nutně být sexualita nebo neschopnost ovládat sexuální impulzy. Problematika je obvykle hlubší: rodí se z prázdnoty, která v člověku vytváří „rozkol“ mezi silnými pocity nedostatečnosti a pokusy tyto pocity popřít a zadusit, mezi přitažlivostí ideálu (která stále více slábne) a vahou odříkání (jež stále více sílí). Vyostruje se nebo radikalizuje v okamžiku, kdy se subjekt uchýlí k nadvládě, k moci, k záludným vztahovým formám prostřednictvím systému manipulace a kontroly, uskutečněného bez jakéhokoli pocitu viny, nebo prostřednictvím jiných forem naplnění, jež mohou tuto vnitřní prázdnotu nějak kompenzovat nebo zdánlivě uzdravit toto vnitřní trpěné rozdělení.

b) Příčiny zakořeněné v nitru osobnosti

Zneužívání způsobené existenciální prázdnotou a hledáním kompenzace obvykle není improvizované, nejedná se o pouhé nehody, ale má svou historii a prehistorii s bezprostředními i vzdálenými příčinami, které evidentně nelze pro všechny zneužívající osoby redukovat na obecnou patologickou příčinu (přes rozpoznání určité příčiny a patologické složky pedofilie jako takové).

Nelze vyloučit, že velký počet zneužívajících byly v minulosti osoby zdravé jak z psychického, tak z duchovního hlediska. Nikdo se určitě nenarodil jako zneužívající. Určité osobní predispozice a některé

podmínky prostředí spolu se zkreslenými představami o realitě a ostatních lidech, ale také o vlastním povolání a roli, mohou v situacích stresu či nudy nebo krize povolání či existenciální krize přispět k posílení určitých myšlenek a vyprovokovat jejich uvedení do praxe, tj. spáchání zneužití.

8

VÝZNAM ZNEUŽÍVÁNÍ V DNEŠNÍ CÍRKVI

„Nestačí odvolat některé lidi z jejich funkcí – což určitě musí být provedeno –, ale nestačí to, protože problémem je systém. Tváří v tvář sexuálnímu zneužívání, zneužívání moci a svědomí (je třeba) rozšířit obzor...“ píše papež František v listu chilským biskupům z 15. května 2018.

1) PŘEKONÁNÍ REDUKUJÍCÍHO A DEFENZIVNÍHO PŘÍSTUPU

V citovaném listu papež pokračuje: „Problémy, s nimiž se dnes setkáváme v církevní komunitě, se nevyřeší pouze řešením konkrétních případů a jejich omezením na odvolání osob. (...) Bylo by z naší strany nezodpovědné, kdybychom při hledání kořenů a struktur, které umožnily, aby se tyto konkrétní události staly a přetrvávaly, nešli do hloubky. Vzniklé bolestné situace svědčí o tom, že v církevním společenství něco není v pořádku. Musíme řešit konkrétní případy a zároveň, se stejnou intenzitou, jít hlouběji, abychom zjistili, jaké mechanismy umožnily, aby k takovému jednání a zlu došlo. (...) Závažnost událostí nám nedovoluje chovat se jako zkušení lovci ‘obětních beránek’. To vše od nás vyžaduje vážný přístup a odpovědnost všech tak, abychom problémy brali jako příznaky církevního celku, jenž má být námi analyzován; také to vyžaduje, abychom hledali nutné změny, které by zabránily opakování těchto událostí. Můžeme uspět pouze tehdy, pokud se k problému postavíme jako k problému všech

a nikoli jako k problému jednotlivce. Můžeme jej vyřešit, pouze pokud jej přijmeme kolektivně, ve společenství, v synodalitě.“

Tyto papežovy úvahy nabízejí důležitý klíč k přístupu k sexuálním skandálům v církvi a vyzývají nás, abychom přenesli náš pohled od jednotlivých zneužívajících k celému církevnímu společenství, od konkrétního nevhodného chování jednotlivců k obecnému náhledu na to, jak je žita kněžská služba, celibát a evangelijní životní styl. Jedním slovem, musíme přejít od jednotlivých osob k systému, tj. k systému církve.

K tomu je nutné nezastavit se u určitého typu přístupu, u kterého by nakonec hrozilo, že bude redukující a defenzivní. Jaké by například bylo, kdyby tyto skandální a velmi závažné skutečnosti byly interpretovány jako číselně bezvýznamný jev nebo jev nutně a ve všech případech spojený s patologií (jež vylučuje veškerou odpovědnost) nebo byly jednoduše přepisovány „normální“ lidské slabosti („skandály jsou nevyhnutelné“) nebo nemorálnímu tlaku okolí.

Stejně tak redukující by bylo omezit se na preventivní a sankční opatření nebo věřit, že k vyřešení problému postačí „nulová tolerance“. Nelze se ani domnívat, že veškerou vinu nese formace poskytovaná v minulosti a její chyby, a nikoli dnešní zásadní absence systémových programů trvalé formace obecně, zejména pak v citově-sexuální oblasti.

Zjednodušující by též bylo chtít nalézat příčinu zla zneužívání v represivní sexuální morálce církve,

stejně jako by bylo nesprávné, nebo přinejmenším neúplné, přisuzovat příčinu sexuální revoluci šedesátých let, přes její vliv na život a na způsob prožívání sexuality ve všech jejích formách, jelikož existují části světa, kam tato revoluce nedospěla.

Jsou i tací, kteří se domnívají, že stačí, aby církev jako celek, jednou a provždy oficiálně požádala všechny o odpuštění. Někteří obviňují tisk, že problém umně zdůraznil, aby tak na církev zaútočil. Jiní by možná chtěli vzkřísit dávnou metodu „zakryj-vymaž-zapomeň“ (a „přiměj zapomenout“, pokud je to možné), aniž si uvědomují, jak málo evangelijních hodnot je v církvi, jež se více stará o svůj vlastní obraz než o utrpení vlastních obětí.

Tyto pohledy jsou redukcující, protože jejich cílem je redukovat fenomén a zmírnit problém, zmenšit jeho rozsah a závažnost, jakož i následky a utrpení těch, kteří jej zažili; jsou ale také defenzivní, protože neberou v úvahu ani hypotézu kolektivního zapojení a systémového přístupu, jak to požaduje papež František.

2) OTEVŘÍT SE SYSTÉMOVÉMU PŘÍSTUPU

Pro lepší pochopení odpovědnosti jednotlivce a církve jako takové je nutný systémový pohled. V tomto širším horizontu lze přesněji identifikovat kořeny i dynamiku jednotlivce i církevní instituce v celé její struktuře, od autority po skupinu (společenství presbyterů nebo zasvěcených osob a samotných vě-

řících). Tento systémový přístup umožňuje pochopit, jak v něm mohlo dojít k různým formám zneužívání – moci, svědomí a sexuálnímu zneužívání – a jak tyto byly následně řešeny.

Systémová perspektiva totiž vyžaduje, abychom nepohodu jakéhokoli člena považovali za výraz nepohody celé skupiny, křesťanského společenství.

Vybízí nás proto k uvážení, jak může docházet i k zapojení celé komunity, jíž je jednotlivec nedílnou součástí, a to jak na úrovni autority, tak na úrovni základny, s případnými projevy opomenutí, krytí, nejednoznačnosti úsudku, vyhýbání se zásahům k omezení pochybných životních stylů.

Do této perspektivy musí být zapojen veškerý Boží lid, jak vyzývá List papeže Františka Božímu lidu z 20. srpna 2018: „Jedinou možností, jak můžeme reagovat na toto zlo poznamenávající tolik životů, je proto vidět v něm výzvu, dotýkající se nás všech jako Božího lidu. Vědomí, že jsme součástí jednoho lidu a společných dějin, nám umožní kajicně a otevřeně si přiznat vlastní minulé hříchy a chyby, a tak se nechat obnovit zevnitř. Bez aktivní účasti všech členů církve se žádnému úsilí o vykořenění této kultury zneužívání z našich společenství nemůže podařit dát impuls takové dynamice, která je pro zdravou a realistickou proměnu nezbytná.“⁷

---

7 List papeže Františka Božímu lidu, 20. srpna 2018.

3) ODVAHA K PRAVDĚ

Systémová perspektiva nám nabízí též důležité kritérium pro posouzení dobrého fungování skupiny a společenství. Kritérium, jež je spojeno s morální a občanskou odvahou a svobodou skupiny jako takové rozpoznat v sobě své vlastní zlo, aniž by muselo být oznamováno ostatními, nalézt jeho kořeny na individuální a kolektivní úrovni, pocítit za ně stud a lítost, přijmout zahanbení, a to i to společenské, nabídnout přijetí, naslouchání, doprovázení a podporu a požádat o odpuštění ty, kteří jím trpěli a stále trpí.

Dovoluje též zahájit opravdovou reformu církve, umožňující formulovat nové vzdělávací modely počáteční a trvalé formace těch, kdož v rámci církve nesou zvláštní odpovědnost, od kněží a zasvěcených osob až po laické spolupracovníky, aby se to, co se stalo, již neopakovalo a nebyly žádné další oběti a aby mohly být v rámci církve a jejího prostředí uskutečněny konkrétní kroky prevence a ochrany, podporující společnou kulturu, vyváženější a sdílený rozvoj cesty prohlubování víry, v duchu rovnosti a spoluzodpovědnosti všech členů, a to v rámci vzdorování zlu a snahy o jeho poražení.

Teprve v tomto okamžiku lze říci, že systém funguje dobře, nikoli když zlo je zakryto a utajeno, redukováno nebo přisouzeno pouze některým, nebo když je přiznáno pouze kvůli tlaku masmédií nebo pokud systém trpí více ponížením sebe sama než škodou způsobenou ostatním.

Z tohoto důvodu je důležité, aby se církve ptala sama sebe nejen na realitu tohoto vážného zranění způsobeného těm nejslabším, ale také na způsoby, jak tuto realitu v průběhu času, až do současnosti, prožívala a jak se k ní stavěla.

4) ÚKOL CÍRKEVNÍHO SPOLEČENSTVÍ

Vážné psychologické, fyzické, behaviorální, kognitivní, sociální, duchovní a existenciální následky, které zneužívání člověku a v jeho životě způsobuje, se mohou u obětí zhoršovat v případě, že jim není věnována odpovídající pozornost, pomoc, podpora a péče. Důležité je též dodat, že uzdravovací proces může být ztěžován, a někdy dokonce zastaven případným odmítnutím církevního společenství a jeho vedoucích představitelů zajistit spravedlnost těm, kteří utrpěli nespravedlnost a škodu. Při vážném, konkrétním a svědomitém úsilí církve udělat vše pro to, aby nebyly ohroženy další životy, a při uznání zneužívajícího, že způsobil obětem vážné a hluboké škody, docházejí tyto lidé k tomu, že jejich bolest a utrpení nebyly nadarmo, ale že mohou přinést ovoce. Ve světle jejich zkušenosti je důležité, aby tyto osoby byly co nejvhodnějším a nejbezpečnějším způsobem zapojeny do činností a postupů, určených pro osoby zasažené zneužíváním, a do iniciativ prevence a doprovázení.

Ne každé sexuální zneužívání je trestně relevantní, pro člověka však vždy znamená následky!

Projevy a objektivní podmínky utrpeného zneužití mohou vypadat jako irelevantní nebo mohou být vykládány jako neškodné v očích pozorovatelů zvenčí nebo těch, kteří nikdy nenaslouchali důvěrnostem obětí. Ve skutečnosti záleží na subjektivní zkušenosti člověka, na tom, co tento prožil jako obtěžování, jež hluboce zranilo jeho jako člověka i jeho existenciální sféru.

Právě kvůli této složitosti dynamiky zneužívání ve všech jeho formách si je církevní společenství vědomo odpovědnosti za podporu procesů informování a náležité počáteční a trvalé formace na všech úrovních, pro presbytery, řeholníky a všechny laické spolupracovníky ve všech sférách církevního kontextu. Zapojení externích odborníků do těchto formativních procesů spolu s externím dohledem je nezbytným prvkem k zaručení kvalifikovaných a spolehlivých procesů konfrontace, přijetí a ztožnění se, s cílem vnitřní a kulturní změny.

5) SKANDÁL NĚKOLIKA, MEDIOKRITA MNOHA

Obezřetný systémový přístup vede k uvědomění, že pokud k událostem, jako je zneužívání, dochází v instituci, jako je církev, je třeba problém, a tedy i jeho skutečné příčiny, hledat výše proti proudu: jak v kvalitě formace poskytované v minulosti (počáteční formace) i v současnosti (trvalá formace), tak mezi těmi, kteří nejprve v různých fázích vý-

běru a poté během služby již potkali osobu, která bude později zneužívat, a pozorovali u ní vztahové nebo jiné problémy, avšak nijak přímo ani nepřímou nezakročili.

Již v tomto smyslu by se dalo říci, že skandál několika je důsledkem nečinnosti jiných osob nebo nízké kvality či mediokrity vlivu institucionální formace. Systémový přístup ale i v jiném smyslu přesouvá pozornost na širší komunitu zneužívajících a na kvalitu jejího života a svědectví. Zde by „mediokrita“ byla chápána zejména v souvislosti se třemi prvky, jež odlišují „kulturu“ určité skupiny:

– *obecná mentalita*, jež se pomalu, ač nepopírá základní hodnoty volby celibátu, zdá být méně pevná ve svém přesvědčení a motivaci, jež jsou jejím základem;

– dále mediokrita jako *individuální senzibilita*⁸, která se již nezdá být tak poznamenána (a přeměněna) skutečnou a opravdovou osobní duchovní zkušeností s Bohem, a proto je čím dál méně oslovována věcmi Otce a přitahována pokladem života, kterým je osoba Ježíše, věnující čím dál menší pozornost transparentnosti svědectví a neschopná vyprávět krásu života darovaného pro spásu toho druhého;

---

8 Senzibilitou máme na mysli ten drahocenný vnitřní svět tvořený smysly (vnějšími a vnitřními), vjemy, emocemi, pocity, city, tužbami, zálibami, představami, přitažlivostí, očekáváními, kritérii výběru, vášní...

– a konečně mediokrita jako *existenciální styl skupiny a jednotlivce*, čím dál více tvořený kompromisy, náhradami, dvojznačností..., jež jsou více či méně evidentní a jež čím dál méně trápí svědomí jako známka vnitřního rozporu a ztráty osobní autenticity.

Právě proto by se dalo říci: skandál několika je důsledkem mediokrity mnoha.

Jednotlivé prvky této trojice se vzájemně ovlivňují, a to ne nutně zřejmým a kontrolovatelným způsobem, přičemž společně formují tendence a orientace, jež mohou ovlivnit kvalitu života samotné skupiny a dosažení jejích cílů. Mediokrita dnes může být důsledkem tohoto prolínání, fenoménem, který se čím dál více šíří mezi masami, aniž by vedl k vážným přestupkům, či – na druhé straně – vzbuzoval zásadní obavy. A právě v míře, v jaké není dostatečně kontrolována, může některým, možná psychologicky a duchovně slabším jedincům, způsobit velmi vážné následky. Jinými slovy, tak jako nevhodnému chování jednotlivce předchází a je pro něj určující určitá osobní historie, tak se i skandál několika málo osob může zrodit a vyrůst v určité mentalitě, senzibilitě a životní praxi skupiny. Přesně v tomto smyslu tedy mediokrita, jako kulturně-kolektivní fenomén, představuje skandální nebo potenciálně skandální situaci, kterou je třeba bedlivě sledovat, téměř živnou půdu pro zlo, jež by mohlo explodovat a jež de facto vybuchlo ve skandálech, o kterých zde hovoříme.

6) SYSTÉMOVÉ FAKTORY

Zneužití nelze vysvětlovat jako individuální faktor nezávislý na prostředí a podmínkách. Nelze je vysvětlovat ani jako ojedinělý skutek nebo skutek způsobený čistě příležitostí, která jej podpořila nebo vyvolala. Ke zneužití dochází v asymetrickém vztahu a v určitém prostředí, které je připravuje, umožňuje a v nejhorsších případech ochraňuje a brání. Systémové faktory se týkají jak obsahu, jako jsou ideály nebo teoretické koncepty, tak struktur. Jak jsme viděli, moc a sociálně-církevní postavení různých zúčastněných hrají v dynamice zneužívání klíčovou roli.

Autoritu totiž lze uplatňovat a prožívat buď zaměřením na růst lidí a tímto prostřednictvím na propagaci projektů a programů v souladu s evangelijním posláním a křesťanskými hodnotami, nebo sledováním a realizací vlastních zájmů na úkor svého původního poslání. Při přílišném a zkrusleném důrazu na služebné kněžství, jež se podstatně, a ne pouze stupněm, liší od všeobecného kněžství věřících,⁹ hrozí, že se tento důraz promítne do role a výkonu moci kněze vůči laikům. Stejně jako účelová představa svěcení, opět končící zdůrazněním zvláštní konfigurace kněžství Kristova, může vést k postoji odloučenosti a nadřazenosti (jenž bude více či méně nevědomě kompenzovat pocit podřízenosti).

---

9 Srov. *Lumen gentium*, 10.

Lidé, kteří byli zneužiti klerikem nebo řeholníkem, jsou svědky procesu mystifikace, který je základem zneužívání moci, svědomí a sexuálního zneužívání: to, co jim bylo pácháno, bylo často motivováno a ospravedlňováno jako výraz kněžské role, či dokonce jako výraz privilegované lásky, pocházející přímo od Boha nebo od samotného Ježíše. Kněz, postavený na piedestal jak zkresleným teologickým viděním, tak určitou formou podřízenosti a extrémního uctívání ze strany věřících, se ocitá v pozici nedotknutelnosti. To platí i pro zasvěcené osoby. V důsledku toho byly oběti často kárány a trestány poté, co se ostatním svěřily se zkušenostmi se zneužíváním, obtěžováním a/nebo sexuálním zneužíváním, které utrpěly samy nebo se o nich doslechly od ostatních.

Systémové pozorování nám také pomáhá zjistit, jak vážnou roli v opakování zneužívání hraje nedbalost ze strany odpovědných osob. Bohužel se stalo, že se někteří odpovědní, kteří se o zneužívání dozvěděli, pokusili zachránit obraz kněze a církve a vyřešit situaci zneužívání tím, že ji popřeli, minimalizovali či bagatelizovali, případně kněze přeložili. Použití moci k ochraně instituce – církve – neodpovídá Ježíšově přikázání milovat a sloužit druhým, čehož příkladem může být mytí nohou. Je naprosto nezbytné, aby všechny struktury církevní „autority“ podporovaly skutečnou bratrskou nápravu, byly transparentní ve svém působení uvnitř i vně církevního společenství a dokázaly nést odpovědnost za přijaté kroky a úkoly prováděné v různých oblastech. To se netýká pouze církevních struktur a hie-

rarchií, jež jsou převážně, ne-li výlučně mužské, ale také ženských církevních struktur. Nový přístup, revize a prověření systémových rozměrů zla a utrpení způsobeného zneužíváním ze strany církevního personálu jsou nutností a úkolem, kterému je třeba se okamžitě věnovat ve všech prostředích a na všech úrovních církve. Toto zkoumání by mělo vzít v úvahu a prověřit teologický a duchovní, pastorační a právní rozměr charismat jednotlivých církevních sdružení, institucí a organizací obecně, zejména však nových forem zasvěceného života církevních hnutí a různých skupin v rámci církve. Je nutné vypracovat profesní etiku a etiku povolání pro ty, kdo v rámci různých církevních, duchovních a laických prostředí zaujímají určitou odpovědnou úlohu. Pro pastorační pracovníky pracující na plný úvazek či jako dobrovolníci je nezbytné stanovit kritéria pro přijímání zaměstnanců, kodexy chování, pravidla a normy pro spolupráci a vztahy s nezletilými. Nezbytné jsou programy počáteční a trvalé formace, určené pro všechny. Kromě toho jsou nutná preventivní opatření, týkající se též míst setkávání s nezletilými (jako jsou oratoře, kempy, prázdninové domy, letní setkání, cestování), přesné pokyny osvědčených postupů a programy k zaručení dobrých životních podmínek nezletilých.

A konečně jsou zapotřebí jednoduché a účinné postupy, určitým způsobem regulující naslouchání a přijímání stížností a oznamování nepřijemných situací a zneužívání. Pokyny Italské biskupské konference a Národní služby ochrany nezletilých, společně s pokyny regionálních a diecézních institucí,¹⁰ poskytují základ pro vypracování a implementaci postupů, které je třeba dodržovat v případě oznamování zneužití nebo podezření na zneužití, počínaje přijetím zneužívaných osob a případně jejich rodinných příslušníků, nabídnutou podporou a doprovázením, až po pozornost věnovanou řízení postupů, týkajících se zneužívajících osob, v souladu s kanonickým a občanským právem. To vše vyžaduje skutečné úsilí, jehož cílem je zahájení cesty kulturních změn založených na přeměně jednotlivce i společenství k potlačení zla a utrpení zneužívání ve velikonoční perspektivě.

---

10 V našem prostředí srov. www.ochrananezletilych.cz a Společná směrnice ČBK a Konferencí vyšších řeholních představených v ČR pro postup v případech trestných činů pohlavního zneužití osoby mladší 18 let duchovním či laikem v rámci činnosti církve (https://cbk.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/20618_20618/smernice-cbk-7-2-2019-revidovany-finalni-text.pdf). Poznámka české redakce.

9

OCHRANA OBĚTÍ A PREVENCE ZNEUŽÍVÁNÍ

1) POZORNOST VĚNOVANÁ OBĚTI MÁ ABSOLUTNÍ PRIORITY

V důsledku (sebe)obrané logiky, uplatňované v minulosti církvi v reakcích na různá řízení a oznámení, se často více naslouchalo a věřilo zneužívající osobě. V posledních letech, a to i na církevní úrovni, se našťestí prosadilo větší povědomí o tom, jak moc tento zločin zasahuje srdce lidí i společenství. Církev, podporovaná a vyburcovaná podněty papeže Benedikta i papeže Františka, kteří se začali výrazně zasazovat o plné a rozhodné převzetí odpovědnosti a transparentnost při čelení zlu zneužívání, se učí primárně naslouchat a důvěřovat lidem, kteří byli zneužiti a našli odvahu to ohlásit. Již tato priorita, která je výsledkem přímé konfrontace se zkušenostmi a utrpením zraněných osob, je prvním aktem prevence, protože pouze ze skutečného naslouchání bolesti lidí, kteří se stali oběťmi tohoto trestného činu, může vzejít pocit nevyhnutelné povinnosti a potřeby doprovázení. Vůči těmto obětem je to akt spravedlnosti, podmínka pokusu o nápravu tolika utrpení. Je to však také nutné gesto solidarity, výzvy, abychom udělali vše pro to, aby se zneužívání již neopakovalo.¹¹

---

11 „Ochrana dětí: hlavním cílem každého opatření je chránit ty nejmenší a bránit tomu, aby se staly oběťmi jakéhokoli psychologického a fyzického zneužívání. Je proto třeba změnit mentalitu v boji proti obranně-reaktivnímu přístupu chránícímu instituci, ve prospěch upřímného a rozhodného hledání dobra společenství, s upřednostněním obětí zneužívání ve všech smyslech. (...) Doprovázení zneužívaných osob: zlo, které tyto osoby zažily, v nich zanechává nesmazatelné rány, projevující se i záští a sklo-

Právě tak, jak řekl papež František, pozornost věnovaná předně oběti znamená nechat se sami ranit na těle i na duchu ranami, jež zneužívání zanechává navždy v životě a historii těchto našich bratrů a sester. To je jediná cesta, jak přejít od povědomí o sexuálním zneužívání k procítění, vytrpění, poznání a snaze pochopit, co se skutečně stalo v životě každého z nich, k pochopení výzvy ke skutečné osobní a společenské proměně. Proměně, jež se ukazuje být nezbytnou podmínkou každé církevní a společenské transformace¹² a která rovněž odpovídá základnímu principu „*ecclesia semper reformanda*“ („církev stále obnovovaná“) známému od počátků jako výstraha adresovaná církvi všech dob.

Jsme proto odhodláni s rozhodností překonat mentalitu a defenzivní přístup a otevřít se tomu, co jsme jako církev povoláni podporovat a o čem máme vydávat svědectví.

---

ny k sebezničení. Církev má proto povinnost nabídnout jim veškerou nezbytnou podporu s využitím odborníků na tuto oblast. Naslouchat – dovolím si říci dokonce ztráct čas nasloucháním. Naslouchání uzdravuje zraněného a uzdravuje také nás samé od sobectví, odstupu, od „mě se to netýká“, od postoje kněze a levity v podobenství o milosrdném Samaritánovi“ (Papež František, *Naslouchat, zabezpečovat, chránit a pečovat o zneužívané nezletilé*. Závěrečná řeč biskupského summitu na téma ochrany nezletilých v církvi. Vatikán, 24. února 2019).

- 12 „Nejlepším výsledkem a nejúčinnějším řešením, které můžeme poskytnout obětem a celému světu, je závazek k osobní a kolektivní proměně, pokora učit se, naslouchat, pomáhat a chránit ty nejzranitelnější“ (tamtáž závěrečná řeč summitu).

Je třeba vzít v úvahu, že kontext, v němž ke zneužití došlo (rodinný, sociální a církevní), je sám o sobě, jako celek, obětí zneužívajícího systému, v jehož rámci uvázla a byla zraněna byť jen jediná osoba. Jelikož zneužití zanechává v každém hlubokou ránu, představuje odpovědné, transparentní a pravdivé jednání konkrétní závazek neopustit nikoho z těch, kdo byli různými způsoby zapojeni a zraněni, poskytnout každému z nich veškerou podporu k tomu, aby mohl čelit realitě a následkům zneužití a zpracovat je a zabránit tomu, aby se tyto trestné činy opakovaly.

Naším cílem musí být jednání, kterým bude uzavřená mentalita minulosti nahrazena novou kulturou prevence: považujeme ji za zásadní krok evangelijní mise vůči nejzranitelnějším, nejmenším a nejslabším; za prioritní a naléhavý pastorační a společenský úkol pro společnou podporu skutečné transformace mysli a srdce.

2) OD DEFENZIVNÍHO POSTOJE K ODPOVĚDNÉMU A TRANSPARENTNÍMU STYLU

Jako církevní společenství nesmíme přijmout za vlastní takový styl a kroky, jež by byly zaměřeny hlavně na ochranu dobré pověsti zneužívajícího, ve kterém rozpoznáváme životní styl vzdálený tomu evangelijnímu a konečně i velkou nepravdu. Pokud v církevních volbách a stylech jednáme hlavně na obranu

sebe sama, existuje riziko, že činy budou nejen částečné, ale také klamné, bolestivé a nakonec urážlivé, protože ublíží lidem, kteří se stali oběťmi zneužití a kteří se nadále cítí zneužívání ovládající mocí, kvůli které nyní mají pocit, že jim není nasloucháno ani uvěřeno v bolesti, kterou v nich zločin způsobil.

Výhradně sebeobránné jednání ve skutečnosti ublíží církvi jako celku, protože nejen že způsobí ztrátu její kredibility, ale vystaví ji riziku uvěznění v problému, neschopnou hledat jeho kořeny a řešení, relativizující drama, a upadající tak stále hlouběji do nespravedlnosti a domýšlivosti a ve výsledku upřednostňující zneužívajícího, který by tak dostal ještě více prostoru ke své obhajobě a zakrytí pravdy.

3) KULTURA DIALOGU A PREVENCE

Zdůrazněme, že jsme povoláni, abychom se upřímně (*parresia*) otevřeli konkrétní podpoře kultury informování o zločinu zneužívání mocí, svědomí a sexuálního zneužívání a o prevenci všech jeho forem a projevů. Jako církve se všichni, nejen instituce, zavazujeme podporovat kulturu péče a ochrany nezletilých a zranitelných, reflektovat a přezkoumávat procesy počáteční a trvalé formace presbyterů a všech, kdo pracují v církevních strukturách, jakož i podporovat a zapojovat se do odvážného a konstruktivního dialogu a konfrontace s celou občanskou společností. Chceme si vzít na starost a stát se promotéry kulturního klimatu a formačních projektů, zaměřených na

vybudování spravedlivější společnosti, věřící komunitou počínaje, v níž má každý člověk právo žít bez jakéhokoli druhu zneužívání a taktik zakrývání a tajezení všech forem násilí a týrání.

4) PŘIJETÍ A NASLOUCHÁNÍ OBĚTEM¹³

Při naslouchání zraněným nabízíme porozumění, na které mají nárok, ale především – jak jsme již zdůraznili – si uvědomujeme, že nikdo jiný než oni nemůže tak přispět k vytvoření autentické kultury prevence a formulování postupů, projektů, akcí a voleb k ochraně nezletilých a těch nejzranitelnějších.

Uvádíme několik podmínek osobních dispozic nezbytných k tomu, abychom během setkání dokázali lidem zraněným zneužíváním skutečně naslouchat, s vědomím, že jde o službu vyžadující delikátnost, přípravu a určité schopnosti:

- Každá zraněná osoba musí být *přijata, musí jí být nasloucháno a poskytnuto doprovázení*. Každý naslouchající a každý služebník církve má povinnost přijmout, především ve svém srdci, bolest každé oběti.

13 „Péče o dotčené osoby. Církevní autority se zasazují o to, aby k těm, kdo deklarují, že jim bylo ublíženo, a k jejich rodinám bylo přistupováno důstojně a s úctou. Poskytnou jim především: a) přijetí, naslouchání a doprovázení, i prostřednictvím specifických služeb; b) duchovní pomoc; c) lékařskou, terapeutickou a psychologickou pomoc podle okolností případu“ (Apoštolský list Svatého otce Františka formou „motu proprio“, „*Vos estis lux mundi*“, Vatikán, 7. května 2019).

- Oběť musí být uznána jako *vážně zraněná osoba a je třeba jí naslouchat s empatií* a s respektem k její důstojnosti. Nic z její bolesti nesmí být podrobeno kritice, ponížení, soudům a předsudkům. Její utrpení je třeba považovat za důvěryhodné: církev a každý její služebník je musí cítit jako své vlastní.
- Ochrana, péče a podpora procesů přepracování traumatu a hledání spravedlnosti musí být prvním přáním a první *povinností* církve vůči všem obětem zneužívání, kterým budou přiznávány jako jejich základní *právo*. Je důležité si uvědomit, že kvůli vnitřní dynamice zneužívání ti, kdo je utrpěli, čelí také obtížnému procesu odpuštění sobě samému. Na dlouhé cestě ke spravedlnosti bude úkolem církve v rozsahu, jak to okolnosti dovolí, dosáhnout toho, že zneužívající přijde požádat oběť o odpuštění, což je nezbytnou podmínkou k otevření cesty smíření.
- Od celého církevního společenství se žádá, aby s pokorou sdílelo utrpení oběti, spolu se žádostí o odpuštění jménem toho, kdo zločin spáchal: cesta smíření se totiž týká všech členů společenství, nejen oběti a toho, kdo ji zneužil.
- Úkolem každé diecéze je poskytnout oběti potřebnou a vhodnou podporu.
- V případě podezření na zneužití nebo již potvrzeného zneužití je vždy nutné ověřit, zda existují ještě další oběti nebo potenciální oběti, které by měly být chráněny.

5) ZA KULTURU KOMPLEXNÍ A SPOLEČENSKÉ PREVENCE

Předcházet zneužívání jak směrem k obětem, tak směrem k potenciálním zneužívajícím znamená:

- Udržovat pozornost církevního společenství ohledně problému, informovat a hovořit o něm správně a jasně tak, aby si problému všichni byli vědomi.
- Identifikovat a oznamovat rizikové faktory v prostředí a v lidech a současně aktivovat ochranná opatření.
- Navrhovat a monitorovat strategie prevence, stanovovat vztahové zásady a podmínky ve vzdělávacích a formačních prostředích, vytvářet takové podmínky, díky kterým bude prostředí a soužití co nejbezpečnější a nejobyvatelnější.
- Formulovat kodexy chování v závislosti na vzdělávacích kontextech, rolích a odpovědnostech, od rekreačních a pastoračních aktivit až po sakrální a duchovní prostředí.
- Vždy vyzdvihovat důstojnost a integritu lidské osobnosti, především dětí a těch nejzranitelnějších.
- Naučit se v tomto ohledu vidět a rozpoznávat jakékoli chyby, nedbalost či povrchnost. I z tohoto důvodu je důležité naslouchat zneužitým (a případně také těm, kteří zneužívali): dát pro-

stor přímým zkušenostem těch, kteří strpěli nebo konali zlo, je nesmírně přínosné pro porozumění problému a navržení účinné prevence.

- Zajistit cílenou a realistickou formaci všech osob, jež jsou z důvodu práce, poslání nebo služby součástí církevní vzdělávací a formační sítě, tak, aby byly k problému všímavé a případně jej dokázaly zvládnout.
- Využít pomoci externích odborníků k hloubkovému pochopení reality zneužívání v církvi s cílem zajištění maximální transparentnosti a podpory kultury, jež bude chránit nezletilé a rychle jednat v podezřelých případech.
- Vztít v úvahu vliv *masmédií* a častou konzumaci pornografie na *sociálních sítích* na komplexní rozvoj dětí, dospívajících a mladých lidí, zejména v oblastech sexuality, citového života a vztahových schopností, na kognitivní vývoj, na vnímání vlastního těla a sexuality, na celkovou vizi druhého/druhé v jeho/její komplexnosti a důstojnosti jakožto muže a ženy, včetně z toho vyplývajících následků.
- Spolupracovat se všemi institucemi ve společnosti za účelem prosazování a rozvoje kultury ochrany a bezpečnosti dětí. Být ve všech diecézních prostředích aktivním propagátorem informačních akcí a programů zaměřených na všechny kategorie osob a zapojovat je do změny mentality a kultury.

- V případě zneužívání v rodině, farnosti, v náboženské instituci, církevním orgánu či církevním hnutí je do zpracování a vyrovnávání se s průběhem nutné vhodně a postupně zapojit všechny, kdo jsou nějakým způsobem jeho součástí, a to různými formami a při zohlednění jejich přirozeného práva na soukromí (*privacy*). Tato pozornost není pouze procedurální, ale je motivována skutečností, že ke zneužití – jak zde bylo již vícekrát řečeno – nedochází jen jednoduše mezi dvěma nebo více lidmi, ale vždy v určitém prostředí, jež je zneužívajícím manipulováno. Samotné prostředí je přímo nebo nepřímo zapojeno do dynamiky a realizace zneužití.

10

VÝBĚR A FORMACE
JAKO PRIMÁRNÍ A TRVALÁ PREVENTIVNÍ
ČINNOST

1) POZORNĚJŠÍ A DŮSLEDNĚJŠÍ VÝBĚR

Z preventivních aspektů sexuálního zneužívání je třeba za zásadní považovat pečlivější přezkoumání každého kroku výběru a trvalé úsilí v oblasti počáteční a trvalé formace kandidátů kněžství a zasvěceného života.

Některá kritéria výběru a hodnocení vhodnosti však také bude nutné rozšířit na všechny laiky, kteří z různého titulu spolupracují na různých vzdělávacích, sportovních a sociálně-zdravotních aktivitách spojených s církví. Vezmeme-li pro semináře jako návod a orientační pomůcku *Ratio fundamentalis* (2016), je důležité poukázat na některé konkrétní aspekty týkající se fáze prvotního výběru a roků služby bezprostředně následujících po vysvěcení. Každý formátor, v závislosti na své roli, by měl být schopen rozpoznat zvláště strategické a rozhodující prvky, kterým je třeba pro účel pečlivého výběru věnovat větší pozornost.

Aniž bychom si kladli za cíl nabídnout vyčerpávající přehled s přesnými pokyny ke specifickým diagnostickým kritériím na téma, které dosud není dostatečně definováno vědeckou sférou, uvedeme zde dva aspekty problému: první na úrovni osobnosti a určitých v tomto ohledu významných oblastí, druhý související s některými hledisky spíše behaviorální povahy, snadno zjištěitelnými jako možný zdroj problému.

2) STRUKTURÁLNÍ A OSOBNOSTNÍ PROBLÉMY

V tomto ohledu je dobré vědět, že v kněžské službě mohou mít poruchy osobnosti dopad na tři citlivé a delikátní oblasti, úzce související s dynamikou zneužívání: osobní hranice, moc a intimitu. Zvláštní a včasnou pozornost je proto třeba věnovat subjektům, jež vykazují problémy právě v těchto třech oblastech.

a) Jednotlivci, kteří mají *nejasný a povrchní vztah ke své identitě a sexualitě*, kteří ztratili smysl pro vlastní hranice i hranice ostatních, zasahují do prostorů, jež naopak musí být respektovány.

b) Subjekty, které prožívají *autoritu* spojenou s jejich existenciálním nebo profesním postavením (a tedy také s kněžskou službou) jako *kompenzaci a moc nad druhými*, zejména nad těmi, kteří jsou vůči nim v nižším postavení.

c) Lidé s *nízkou sebeúctou a malým smyslem pro to, že mohou být milováni*, kteří mají tendenci pohlcovat druhé, ovládat niterný svět druhých – a tedy také sexualitu jako symbol intimity druhých –, a výrazně tak ovlivňovat jejich citlivost.

Tyto tři oblasti přesně odpovídají tomu, co papež František jasně odsoudil, když označil tři možnosti zneužívání: vlastní sexuální zneužívání, zneužívání spojené s mocí a zneužívání spojené se svědomím a senzibilitou druhého.

3) OBECNÝ PRINCIP VÝBĚRU

Obecnou, velmi důležitou zásadou je požadavek větší obezřetnosti ohledně kritérií přijímání do formativního procesu a následně při vstupu seminaristů a kandidátů do kněžského a zasvěceného života. Ještě naléhavěji je to doporučeno v případě kandidátů přicházejících z jiných seminářů nebo formačních institucí, jež tyto instituce opustili nebo z nich byli vyloučeni: striktně musí být dodržována zásada vyžádání přesných informací o důvodech předchozího opuštění nebo vyloučení. Je zřejmé, že za dostatečné nelze považovat to, co subjekt říká sám o sobě a svých případných obtížích na cestě povolání.

Určitou přiměřenou pozornost a opatrnost je třeba věnovat těm, kdo přicházejí z jiných zemí světa, těm, kteří žádají o vstup v dospělém věku, a obecně v případech, kdy jsou hůře dostupné informace o předchozím životě.

4) BEHAVIORÁLNÍ INDIKACE

Počínaje oblastmi, které jsou u osobnosti zneužívajícího považovány za zvláště problematické, jsou níže uvedeny některé znaky postojů a chování, jež by mohly pomoci při výběru v kterémkoli okamžiku formativního procesu, od počátečního přijetí po různé fáze formace a cesty povolání.¹⁴

14 Některé z diagnostických indikací, které uvádíme v tomto rozčlenění do tří oblastí, na sebe navzájem odkazují

a) Nejasný vztah k vlastní identitě a sexualitě

Zde je několik možných varovných signálů, jež lze spojit s tímto strukturálním problémem a jež mohou vést k potenciální dynamice zneužití:

- *Nepřesné poznání sebe sama*, téměř strach z uchopení vlastní pravdy, zjevný i v kontrastu mezi tím, co si osoba o sobě myslí a říká, a tím, jak se projevuje v konkrétním životě, v chování a v zachovávání určitého tajného, ostatním nepřístupného života.
- *Neschopnost rozpoznat a přijmout odlišnost*, ať už věkovou, pohlavní, citovou či názorovou..., s tendencí *přizpůsobovat* druhou osobu sobě samému a stírat hranice mezi „já“ a „ty“.
- *Špatný smysl pro přátelství* nebo pro stabilní a věrný vztah s druhým nebo opačná tendence k *vlastnění* druhého.
- *Nejasný a rozpolcený vztah k vlastní sexualitě i k sexualitě jiných lidí*, někdy spojený s traumaty a problémy z minulosti, které nebyly nikomu svěřeny ani zaceleny.
- *Tendence překračovat hranice své vlastní role a kompetence* a nedodržovat důvěrnost a soukromí (*privacy*).

---

a zdánlivě se opakují. Je to však způsobeno skutečností, že jedno konkrétní chování lze spojit s každým ze tří strukturálních problémů zneužívajícího s nejasným vztahem k vlastní identitě nebo s nesprávnou interpretací vlastní autority nebo s nízkou sebeúctou.

- Zvláštní lehkost při *ospravedlňování vlastních přestupků* s následným malým citem pro morálku a kajícnost, absencí výčitek a pocitu viny (zejména vnímání hříchu), bolestíinstvím, nedostatkem empatické schopnosti rozpoznat důsledky zla způsobeného případné oběti a s konkrétní neschopností požádat o odpuštění.

b) Autorita jako moc

S procesem, jenž pomalu transformuje autoritu presbytera na moc, souvisí několik otázek. Je to jako dynamika korupce, která deformuje identitu osoby a projevuje se formou a způsobem odpovídajícím uplatňování moci, a to zejména vůči nejzranitelnějším lidem:

- Více či méně relevantní hledání *úspěchu* prostřednictvím dynamiky moci a nadvlády.
- Smysl identity zaměřený zejména na *roli, na vlastní vložky nebo na souhlas získaný od ostatních*, jako by identita osoby byla definována právě výkony a úspěchy.
- Hluboký a skrytý pocit *méněcennosti*, vedoucí k vyhýbání se vztahům s vrstevníky nebo k prožívání bezvýznamných a povrchních vztahů s nimi bez jakéhokoli citového pouta, s následnou intenzifikací přitažlivosti vztahu s lidmi *podřízenými*, navozujícího pocit většího bezpečí, a se submisivním a přístupným postojem vůči *autoritě*.

- Tendence spojovat kněžství a *moc* a – ještě předtím – pocit méněcennosti a snění o *dominanci*, tendence zdůrazňovat *ústřední postavení vlastní osoby* ve vztazích (právě využíváním kněžské role), *prosazovat se* převahou a arogancí různými více či méně zkreslenými argumenty (i teologickými a duchovními) kvůli manipulaci ostatními a realitou.
- *Potíže s rozpoznáváním vlastní potřeby toho druhého*, s otevíráním se s důvěrou, s konfrontací s jinakostí druhého, s vydáváním se do rukou druhého (od duchovního vedení po samotného Boha), s přijímáním a uplatňováním bratrské korekce jako nástroje růstu, zlepšování a konverze.
- Tíhnutí k *uměle spiritualistické vizi reality a vlastního chování* k zakrytí vlastních rozporů a prezentace sebe sama druhým jako osoby s přirozenou autoritou, moudrého člověka, důvěryhodné duchovní osobnosti, ospravedlňující se prostřednictvím ideologicky překroucených teologických a duchovních konceptů.
- Alergie na ideový radikalismus a následná *mediokrita* v životě podle evangelijních hodnot, odmítání všeho, co v každodenním životě vyžaduje zvláštní úsilí a námahu.
- Zmatek mezi autentickým cítěním vlastního já a potřebou *prosazovat se vůči druhým*, mezi stabilní/pozitivní identitou a *vítězným soupeřením* s následnou přecitlivělostí na jakýkoli druh kritiky vůči vlastní osobě.

c) *Otázky související s nízkou sebeúctou*

Otázky související s nedostatkem úcty se velmi často rodí ze subjektivního konfliktu, více či méně vědomého, mezi teologickou identitou kněze nebo zasvěcené osoby (teoreticky obvykle dobře definovanou), hledáním sebeúcty v realitě a těmi aspekty života, i pastoračního, jež více naplňují obraz sebe sama (jako je určitá pověst a viditelnost, úspěch a kariéra, potřeba pozitivních výsledků a ocenění druhých...). Tento nesoulad má vážné dopady na vztahový život, ve kterém ten druhý nabývá na důležitosti a je hledán proto, aby uspokojil tento obraz a potřebu úcty k subjektu samému.

Z toho plyne tendence vlastnit druhého a využít jej pro své vlastní účely, pohlit jej prostřednictvím manipulace s jeho intimitou a sexualitou, to vše jako symbol vážných narušení vnímání a prožívání vlastní intimity. Do této oblasti spadají následující chování:

- Tendence žít *selektivní a výlučné vztahy*, preferovat některé z nich a ignorovat jiné, někdy radikálním způsobem.
- Tendence subjektu žít vztahy *zacílené a podřízené* vlastní potřebě nalézt u druhého a nárokovat si od něj to, co subjektu samému chybí, počínaje úctou k němu samému (viz různé formy oddanosti vůči dané osobě, závislosti na ní jako by byla ve středu života mnoha lidí, neustálé odkazování na danou osobu...).

- Obtížná spolupráce v *týmu* s různými pastoračními institucemi a jinými autoritami (duchovními i laickými) při poskytování vlastního příspěvku a současně zachování pozice v druhé linii, při zvládání a řešení konfliktů, při rozpoznávání (výběru prováděném v rámci společenství) dobrého názoru ostatních (nebo jeho uznání jako lepšího, než je názor vlastní), při vytváření konsenzu a hledání/nalézání kompromisů.
- *Neschopnost subjektu cítit empatii*, respektovat pocity a city těch, kteří se přiblíží a kterým subjekt naslouchá, neschopnost trpět s těmi a pro ty, kdo trpí, všimnout si utrpení případně způsobeného druhým, cítit odpovědnost a převzít ji za druhého, být jemný a citlivý vůči „slabým“.
- *Všeobecná povrchnost* emocionálního života, téměř neschopnost (nebo strach) hluboce si užívat a trpět, pociťovat vášeň a soucit, s následnou potřebou, aby ostatní zvenčí nějakým způsobem oživilo jeho omezené emocionální zdroje.
- Tendence k tomu být *pasivní*, stěžovat si nebo vnímat sebe sama jako oběť, bez jakékoli schopnosti uznání a vděčnosti.
- Hledání *náhrad ve virtuálním světě*: nutkavé používání internetu, hledání pornografických stránek nebo stránek s dětskou pornografií, návyky v tomto smyslu prožívané bez zvláštních morálních zábran, zejména s absencí respektu vůči druhému a jeho tělu (ztráta úcty),

jeho považování za obyčejný předmět a nástroj k vlastnímu uspokojení.

- Chování nasvědčující preferování *dětského* světa, kterému lze snadněji dominovat, vyzývavé postoje a způsoby, dvojsmyslné zprávy s otevřeně nebo nenápadně sexuálním podtextem.

5) FORMATIVNÍ PROCESY A VÝVOJOVÉ UZLY

Je proto nutné nabídnout pedagogické postupy, zaměřené konkrétně na to, aby v subjektech došlo k vytvoření *pevného pocitu identity*. Pevného, protože vybudovaného na pevné skále lásky, na příjemném volání Boha. Pevného v jistotě positivity, jež člověku umožňuje rozpoznat i své vlastní špatné stránky, trpět za svá vlastní rozporuplná jednání a selhání vůči přijímané lásce. Pevného do té míry, že je osoba schopna samostatnosti, nepotřebuje se opírat o ostatní, využívat a následně je zneužívat, nebo zasahovat do sféry druhých. Autentický smysl vlastní identity také znamená mít *správnou sexuální identitu a identifikaci*, žít vlastní mužskost/ženskost jako zdroj a nikoli jako problém.

U mladých kandidátů na svátost svěcení a zasvěcený život je nutné formovat autentický smysl té specifické evangelijní autority, kterou je *autorita služby a soucitu*, autorita těch, kteří dávají svůj život do služby ostatním a mohou do svého srdce pojmout bolest těch, kdo trpí. Vzorem je Ježíš, je-

hož autorita, vzdálená jakékoli formě moci, byla uznávána prostými lidmi, se kterými se setkával, díky otevřenosti jeho srdce vůči jejich utrpení.

Velkou pozornost je třeba věnovat tomu, aby se zabránilo nebezpečnému spojení pocitu méněcennosti (často nevědomému) a kompenzující potřeby dominovat druhým (často stojící na počátku zneužívání).

Práce na identitě subjektu je důležitá a nezbytná, protože pouze ten, kdo objevil svou vlastní pozitivitu a dokáže ji doplnit zranitelností, jež je vlastní každému z nás, může respektovat jinakost druhého, uznat jeho důstojnost, mít pocit jeho tajemné posvátnosti, cítit odpovědnost za realizaci druhého ve skutečné svobodě a jinakosti. Mladý člověk na cestě k zasvěcení a kněžství si musí být vědom toho, že nemá žádné vlastnické právo vůči lidem, které mu Bůh svěřuje, vůči malým, jež mu jejich rodiče s důvěrou předávají, a vůči těm, kteří se na něj spoléhají. Je povolán k tomu, aby všechny tyto lidi předal zpět do rukou Otce.

6) INTEGRACE SEXUALITY

V průběhu počáteční formace je v rámci doprovodných dialogů dobré realisticky a upřímně sledovat svou vlastní citově-sexuální historii, uvědomit si neadekvátní ambivalence a citové a emocionálně-impulzivní stavy. Je také důležité uvědomit si všechna případná utrpená zranění a násilí, jejich následky

přetrvávající na psychologické a duchovní úrovni, přijmout tato traumata nebo tíživé události jako dramatickou realitu vlastní historie, realitu, která je každopádně součástí této historie a tajemství vlastního já, a kterou proto nelze ignorovat nebo zapomenout, vyloučit ani smazat.

Místo toho je možné na ni pohlížet jako na historii, která může být vykoupena a stát se historií spásy, dát smysl i tomu, co smysl nemá, jako např. rozhodnout se vzít vzpomínky na své vlastní zranění jako zkušenost, která dnes umožní lépe porozumět a účinněji pomáhat těm, kdo zažili stejné drama („přeměnit ránu na východisko“); nebo se s touto částí zraněné historie snažit smířit, až po odpuštění nebo pokus o odpuštění strůjci. V rámci formace je v každém případě důležitá *integrace* minulosti a jejích událostí: *to, co není integrováno, totiž vyvolává rozklad*, nadále zasahuje do života a zraňuje srdce.

7) POZITIVNÍ ZNAKY INTEGRACE SEXUALITY

Nad rámec toho, co již bylo o integraci ran řečeno, přidáváme následující příznaky tohoto nezbytného procesu.

Základním znakem integrace je umět rozpoznat ve své vlastní historii – ať už byla jakákoli – především *lásku přijatou* na začátku nebo objevenou a prožitou později, tu lásku, která vždy přesahuje svůj opak (rány života) a není úměrná vlastním zásluhám nebo „štěstí“ na dokonalou (či téměř dokonalou) rodinu. Je

to láska, která pochází od Boha, která pochází z doby před naší existencí a prochází mnoha lidskými prostředníky, díky které se možnost dát svůj život Bohu a ostatním stává pokorným a nevyhnutelným pokusem odpovědi na lásku přijatou. Nikdo nemůže autenticky zvolit celibát pro království, ani nikdo nemůže být přijat ke svěcení či slibu, pokud nezískal tyto dvě jistoty, díky nimž je člověk citově svobodný: *jistota, že již byl milován*, odjakživa a navždy, a *jistota, že bude moci milovat*, navždy (viz 1 Kor 13,1–8). Je to prioritní kritérium; a počáteční formace by u každého budoucího kněze nebo zasvěcené osoby měla „formovat“ právě tyto dvě jistoty.

Další známkou integrace je prožívání *dobrého vztahu se svým tělem* jako muže a ženy, znalost jeho erotických impulzů a sexuálních a emocionálních potřeb jako součásti lidské přirozenosti vytvořené Bohem, ale také naučení se nezáviset na pocitech, které s nimi souvisejí, a zvládat je jejich integrací do smyslu vlastního povolání.

Dobrou úroveň integrace mají ti, kdo *realisticky a objektivně vnímají sexualitu* a tu „gramatiku“, která jim umožňuje prožívat sexualitu jako drahoucennou energii, která se otevírá *vztahu* (oproti jakékoli formě autoerotiky) a *respektování druhého* (oproti jakékoli formě přizpůsobení druhého sobě samému); umožňuje postavit se před druhého s *pocitem doplňování se a vzájemnosti* a žít díky tomu *vždy nové a plodné vztahy*.

Integrace sexuality zahrnuje schopnost *cítit, žít a vyjadřovat své city* a – ještě dříve – *porozumět*

jejich kořenům, základním potřebám, očekáváním a požadavkům, a rozpoznat tak a zamezit dětským nebo adolescentním postojům v rámci vlastní senzibility a citového života.

Zralá integrace vlastní sexuality je také prokázána schopností, jak je tomu typicky u dospělých lidí, *převzít odpovědnost vůči ostatním, zejména nezletilým a zranitelným, žít různé role, i s nevyhnutelným citovým a emocionální zapojením, zvládnutým s inteligencí a respektem.*

Znakem citově-sexuální zralosti je též schopnost navazovat vztah podložený respektem, zejména s osobami *opačného pohlaví*, posilovat dynamiku *doplňování se a vzájemnosti*, tedy učit se dávat a přijímat, milovat a být milován, a vyhýbat se jakémukoli postoji nadřazenosti a samolibosti.

Dobrá integrace sexuality konečně zahrnuje i schopnost harmonicky prožívat *pocit něhy, empatie, sdílení a zájmu o druhého*. Neomezovat cit a náklonnost na ty, ke kterým je člověk přitahován pouze lidským instinktem, ale naučit se milovat ty, kteří se necítí být milováni. Toto vše dát do souladu s vlastní identitou vychovatele a svědka Boží něhy a milovat podle svého srdce a ve svobodě.

8) CELIBÁT PRO KRÁLOVSTVÍ A KVALITA VZTAHŮ

Kvalitě vztahů je důležité věnovat pozornost i při rozhodování k cudnosti pro království. Celibát je totiž v životě člověka žijícího v celibátu vyjádřením ústředního postavení Ježíše jako pokladu objeveného a žárlivě strážného v srdci, vášně, která naplňuje světlem a smyslem každý fragment existence a lásky.

Mladý dospělý člověk, který se rozhodne pro celibát pro Krista, musí pochopit, že jeho volba zahrnuje odpovídající vztahový styl. Úkolem formátora je představit tento styl jako normu lidského života inspirovanou formou božské lásky.

Nositel tohoto stylu:

- žije a musí žít mnoho vztahů, dává však pozor, aby se *nikdy nedostal do jejich středu*, protože ústřední postavení patří Bohu; on, panic pro království, musí stát stranou, aby ti, kteří ho milují, zažívali, že jsou milováni Bohem, a obraceli se k Bohu;
- se rozhodl, že *nebude z těla dělat místo a důvod setkání*, jelikož místem a důvodem je Boží srdce a touha po jeho lásce; naučí se tedy střízlivosti gest a tomu, jak citlivě projít kolem druhého, dotknout se ho bez jakékoli dotěrnosti a s respektem pro jeho hranice;
- se naučí *respektovat pocity a city druhého*, věnuje veškerou pozornost tomu, aby nezpůsobil rozrušení a utrpení druhého, nebere v úvahu

pouze své vlastní pocity a kritéria úsudku, ale realisticky dokáže rozpoznat, jak a kde začíná nejen *morální zneužívání*, ale ještě dříve zneužívání *psychické* a zneužívání *moci* nad jinou osobou, nad její citlivostí a intimitou;

- se neustále snaží současně prožívat dva navzájem se zrcadlíci vroucí city: *miluje Boha lidským srdcem* (tedy s intenzitou, ale také se slabostmi a ranami) a *miluje člověka (zejména toho zranitelnějšího) božským srdcem nebo srdcem čím dál podobnějším tomu Božímu*.

Těm, kteří se rozhodnou pro celibát pro království, je třeba také pomáhat žít tyto hodnoty různé související s volbou panictví a jejím vyjádřením: schopnost být prostřednictvím svého celibátu svědkem nekonečné touhy lidského srdce po lásce, již pouze Bůh dokáže uspokojit, ale také rozpoznat a ocenit lásku přijímanou, a to i v nejistých lidských vztazích, a cítit se tím uspokojen; svoboda konkrétně se starat o druhé s úctou a citem; loajalita a transparentnost při správě majetku; bezplatné zajišťování nejskromnějších a nejméně viditelných služeb; odvaha riskovat pro spravedlnost a svědectví evangelia.

Uznání daru charismatu celibátu lze dosáhnout v okamžiku dosažení uspokojivé citové vyrovnanosti a stability, jež je ovocem cesty pravdy k sobě samému a jež umožňuje svobodnou a odpovědnou volbu, při zachování řádného dialogu s duchovním vedením, které toto vše prověřuje, beze spěchu a s pohledem schopným zkoumat do hloubky

a – je-li to nutné – s využitím specifických dovedností, zejména pedagogicko-psychologické povahy, nad rámec tradičních formačních rolí.

Dobrá a trvalá integrace sexuality do prožívání volby a daru celibátu dnes vůbec není samozřejmostí; k dosažení určitého stupně stability je zapotřebí určitého času a nepřetržité práce. Nestací k tomu chvilkový úmysl, přesvědčení, nadšení a vůle, vyžaduje to také vytrvalost v každodenních maličkostech, trpělivost sama se sebou, jistotu, že Bůh je větší než naše srdce a že on je ten první, kdo člověka miluje, a rovněž odvahu reagovat stále novým způsobem na lásku, která miluje a volá neustále novým způsobem.

9) TRVALÁ FORMACE

Velkou pozornost je třeba věnovat trvalé formaci v této oblasti, různorodé a odpovídající věku, v každém případě nabízené všem. Citově-sexuální energie prochází v průběhu života různými vývojovými fázemi, jež mohou u těch, kteří se navždy vzdali aktivního tělesného pohlavního života, vytvářet problémy: fenomén zneužívání tak může zasahovat všechny věkové kategorie. Je normální mít potíže v tak rozpolceném poli, jakým je citově-sexuální oblast.

a) Na individuální úrovni

Je proto nezbytné, aby kněz a řeholník/řeholnice měli v kritické situaci možnost využít náležitou konfrontaci a pomoci nejen na duchovní a morální úrovni, ale

také na psychologické, v případě potřeby i psycho-terapeutické úrovni, aby mohli pozitivně zvládnout a prožít vývojové fáze citově-sexuální integrace.

Obecně však je důležité, aniž by se čekalo na krizi nebo pád, aby ti, kteří se zaslvětili čistotě, měli ve své víře a učednictví vedení, staršího sourozence, autoritativní a kompetentní osobnost, která je dokáže přijmout a naslouchat jejich minulým i současným prožitkům nebo životním zkušenostem. A je schopna identifikovat zejména ty signály nepohody, jež se týkají citového života a sexuality, ale také dalších oblastí: lehkomyšlné nakládání s časem a/nebo penězi, vztahy případně prožité s určitou nejednoznačností, úkoly přijaté nebo odmítnuté na základě velmi subjektivního a ukvapeného rozhodnutí, určitý chaos v každodenním životě, úbytek nadšení, skryté a neznámé oblasti života, jež jsou často zamlčovány, střed života a zájmů přesouvající se de facto, i když nepostřehnutelně, mimo identitu povolání, lži a náznaky dvojího života, disociace a fragmentace vědomí...

Dnes, jako v minulosti, již nestačí vytrvat v celibátní/panenské volbě, opakující dříve uskutečněnou volbu se stejnou motivací a prožívanou stejným způsobem, ale je nutné – jak jsme zmínili výše – být *věrný* a kreativně schopný každý den novým způsobem reagovat na nevidanou a někdy neočekávanou Boží lásku.

Trvalá formace představuje právě tuto svobodu, jež den za dnem obnovuje a znovu motivuje dříve uskutečněnou volbu, díky čemuž mohou být objeveny nevidané krásy, až po vzbuzení hluboké a rostoucí radosti těch, kteří se rozhodli zcela patřit Bohu.

b) Na skupinové úrovni

Velmi důležité bude explicitně se v rámci trvalé formace diecézních a náboženských presbyteriálních komunit zabývat tématy sexuálního zneužívání se všemi jeho důsledky, majíce však při jejím plánování na paměti také jiné (než sexuální) dimenze zneužívání, konkrétně způsob pochopení a prožívání různých forem presbyteriálního vedení, autoritu a moc, smysl pro službu jako ústřední kvalitu presbytera, vztahy a přátelství, chudobu a životní střídmost, antropologický rozměr související s vlastním mužstvím nebo ženstvím, blízkost a vzdálenost doprovázení, správu svátostí, vztahy výchovy a pomoci, komunikaci a používání internetu atd.

Bude nutné rozpoznat a napravit styl a kvalitu vztahů, avšak vyvarovat se přitom léčky v podobě *klerikalismu*, tak jasně popsané v *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*. „Posedlost vnějškovým dojmem, domnělé doktrinální nebo disciplinární jistoty, narcismus a autoritářství, ambiciózní sebeprosazování, péče o pouhou vnějškovost a okázalost liturgických úkonů, vychloubačnost, individualismus, neschopnost naslouchat druhému a kariérismus každého druhu.“¹⁵

c) Životní styl

Podle některých výzkumných studií, zabývajících se epizodami zneužívání, začala většina kněží podílejících se na sexuálním zneužívání zneužívat nezletilé

15 Dar kněžského povolání. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, č. 42, 8. prosince 2016.

mezi pěti a deseti lety po svém vysvěcení.¹⁶ I z tohoto údaje lze dostatečně jasně vyvodit, že ke zneužívání nevede celibát jako takový, ale nevhodný způsob prožívání kněžského nebo náboženského života, bez starosti o vlastní trvalou každodenní formaci. Je to jako životní styl, který pomalu vzdaluje toho, kdo zvolil celibát pro království, od pokladu jeho života nebo od jeho středu a vede ho tam, kam nikdy nepomýšlel jít, daleko od jeho samého, vytvářeje nebo využíváje příležitosti k pudovému úniku a kompenzaci.

Z tohoto důvodu jsou všichni v církvi, nikoli jen institucionální orgány, povoláni formulovat konkrétní program trvalé formace, odvážné nové iniciativy a procesy, časy a prostory pro dialog, sdílení a reflexi za účelem trvalého kriticky-kreativního přezkoumávání a revidování povolání i možnosti dohledu nad pastorační službou na individuální i komunitní úrovni.

V tomto ohledu jsme si realisticky vědomi toho, že nemáme v tomto směru skutečnou tradici ani teoreticko-praktické modely, ale víme také, že nemůžeme nadále ponechávat tuto oblast neřešenou a stranou pozornosti. Sexuální zneužívání je totiž důsledkem nejen nedostatečné počáteční formace, jak by si člověk mohl spontánně pomyslet, ale také a možná především důsledkem zásadní absence formace trvalé.

---

16 V této oblasti zatím nejsou k dispozici žádné skutečné vědecké výzkumy. Podle dalších průzkumů dochází k prvnímu zneužití přibližně ve věku 38 let.

***d) Neexistence trvalé formace
znamená trvalou frustraci***

Je třeba jasně říci, že alternativou k trvalé formaci není pouze neexistence možnosti či příležitosti, jakkoli důležité, ale pravý opak, znamenající nejen absenci formace, ale ještě horší stav, typický pro ty, kdo ztratili chuť do života a smysl svého povolání: neexistence trvalé formace znamená budoucí nebo již vzniklou *trvalou frustraci*. A frustrací je v životě apoštola nebo zasvěceného člověka právě ten stav vnitřní prázdnoty, pocit obecné zbytečnosti, ztráta chuti ke konání, pocit útlaku a únavy při plnění vlastní povinnosti (nebo při děláni všeho jen z povinnosti), bloudění na cestách pravdy a krásy, nechť k hledání pravdy a doprovázení druhého, mladšího bratra, přičemž právě v tom by poslání apoštola mělo spočívat.

Frustrace nevyhnutelně, i když skrytě, spouští již zmíněný proces, jenž narušuje smysly a senzibilitu, niterné touhy a cítění člověka a vede k laciným kompenzacím, jež ničí život a identitu povolání toho, kdo doprovází, i toho, kdo sám je doprovázen.

Zranění způsobená zneužíváním

Pomůcka pro formátory,
vychovatelé a pastorační pracovníky

Připravili Anna Deodatová, Amedeo Cencini a Gottfried Ugolini

Z italského originálu *Le Ferite degli Abusi*:

Sussidio per i Formatori, gli Educatori e gli Operatori,

vydaného Národní službou pro ochranu nezletilých

Italské biskupské konference v roce 2020,

přeložila Martina Donzello

Vydalo Karmelitánské nakladatelství v Praze roku 2021

jako svou 2304. publikaci

Edice *Dokumenty*

Odpovědný redaktor Pavel Mareš

Obálka, grafická úprava a sazba Studio Jakub Kubů

Tisk Grafotechna Plus, s. r. o., Praha

Knihy Karmelitánského nakladatelství zakoupíte

na eshop.cirkev.cz

a v síti kamenných Karmelitánských knihkupectví

(eshop.cirkev.cz/prodejny).

„Kde dochází ke zneužívání? Kdy k němu dochází? Jaké jsou jeho charakteristiky? A zejména, jaké jsou jeho následky pro oběť? Na tyto i další otázky se snaží nalézt odpověď tato příručka, pojatá jako pedagogický a informační materiál, jenž může vychovatelům a pastoračním pracovníkům pomoci pochopit hrůznou realitu zneužívání. Připomíná nám všem, že ve středu a na počátku každého zamyšlení a porozumění musí být přijetí, uznání a naslouchání zraněným lidem.

Nový přístup, revize a prověření zla a utrpení plynoucího ze zneužívání moci, svědomí a sexuálního zneužívání, spáchaného též osobami z řad církve, je nutností a úkolem, kterému je třeba se okamžitě věnovat ve všech prostředích a na všech úrovních církve. Zahrnuje revizi a reformu teologických, duchovních a pastoračních konceptů a kanonického práva, charismat a cílů církevních sdružení, institucí a organizací, náboženských řádů, institutů zasvěceného a apoštolského života, nových forem zasvěceného života, církevních hnutí a dalších skupin v rámci církve.“

Z listu papeže Františka Božímu lidu,
20. srpna 2018

	karmelitánské nakladatelství	ISBN 978-80-7566-196-8
kna.cz eshop.cirkev.cz		 9 788075 1661968